2003, ՄԱՅԻՍ Բ, ԹԻՎ 10 (150)

Քրիստոնյա Հայաստան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՇՐՋԱՆԱՎԱՐՏՆԵՐԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ՕՐՎԱ ԱՌԻԹՈՎ

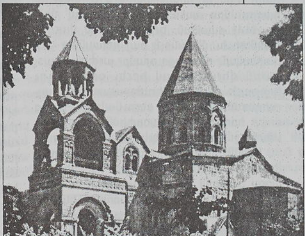

Սիրելի՛ շրջանավարտներ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական սիրով ողջունում ենք ձեզ եւ շնորհավորում շրջանավարտ դառնալու առիթով: Հայրապետական Մեր օրհնությունն ենք բերում ամենքիդ, որ այսօր ավարտելով ուսումնառությունը դպրոցում, թեւակոխում եք ձեր կյանքի մի նոր շրջան:

Մեր հայրերի սուրբ հավատքով ոտք դրեք ձեր կյանքի նոր ճանապարհին, եւ այն կլուսավորի ձեր ուղին, ու ձեր քայլերը կլինեն հաստատուն ու աներեր: Այն ամենը, որ ուսանել եք դպրոցում, այն գիտելիքներն ու արժեքները, որ ամբարել եք ձեր նվիրյալ ուսուցիչների ջանքերով, դարձրեք գործեր: Գործեր, որ կրեն ավյունով լեցուն, ազնիվ ու շիտակ ձեր հոգու, ձեր հավատարմության, ձեր սիրո կնիքը՝ բարի պտուղներ բերելով մեր վերանկախացյալ Հայրենիքին, Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցուն ու ժողովրդին: Աղոթքն ու առ Աստված ապավինությունը ուղեկից դարձրեք ձեզ, եւ թող Տիրոջ օրհնությունը միշտ ձեզ հետ լինի եւ ի բարին կատարի աստվածահաճո ձեր բոլոր մտադրումներն ու իղձերը:

Շնորհք, սէր եւ աստուածային արքարար զօրութիւնն Յարուցեալ Տեառն մերոյ եղիցին ընդ ձեզ ամենեսեան. ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՕՐՎԱ ԱՌԻԹՈՎ

Մայիսի 28-ին, Հայաստանի Առաջին Հանրապետության օրվա առթիվ, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ կատարվեց Հանրապետական մաղթանք:

Նույն օրը Վեհափառ Հայրապետը ՀՀ եւ ԼՂՀ նախագահների եւ պետական այրերի հետ ներկա եղավ Սարդարապատում տեղի ունեցած տոնական հանդիսությանը:

Սիրելի՛ ժողովուրդ հայոց

Անկախության օրվա խորհրդով այսօր ուրախ ու լուսավորված են մեր հոգիները, եւ վերստին փառք ենք բարձրացնում երկինք, որ ազատ է մեր Հայրենիքը ու լեցուն նոր կյանքի հույսերով:

Այսօր մենք կրկին համակված ենք այն գիտակցությամբ, որ Հայաստանի անկախությունը մեզ ավանդված բանկ ու արքագին ժառանգություն է: Չկա առանց անկախության ապրած մի դարաշրջան հայոց պատմության մեջ, երբ մեր ժողովուրդը ձգտած չլինի ու մարտնչած չլինի վերագտնելու համար Հայաստանի ազատությունը: Այս ճշմարտությամբ զոտեպնդված եւ առած հավաստի վահանը մեր սրտերին, հավատարիմ լինենք Հայրենիքի առաջ մեր պարտքին, որպեսզի մեր զավակները ժառանգեն ազատ, հզոր ու բարօր Հայրենիք եւ միշտ ուրախ ու լավատես տոնեն Հայաստանի Անկախության օրը:

Փառք հայոց անկախությունը կերտած հայորդիներին:

Փառք ազատասեր ու խաղաղասեր ազգիս հայոց:

Փառք մեր ազատ Հայրենիքին:

Սիրելի՛ հայորդիք, Անկախության օրվա պանծալի առիթով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական սիրով ողջունում եւ Մեր օրհնությունն ենք հղում բոլորիդ ի Հայաստան եւ ի Սփյուռս: Թող Տերը պահպանի մեր Հայրենիքը, ազգս հայոց եւ պարգեւի բարօրություն ու բարգավաճություն:

Շնորհք եւ սէր Աստուծոյ եղիցին ընդ մեզ եւ ընդ ամենեսեանն. ամէն:

Գարեգին Բ կաթողիկոսը մեկնեց Կրասնոյարսկ

Մայիսի 14-ին՝ առավոտյան, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեկնեց Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմ, ուր մայիսի 15-ին հանդիսապետեց Կրասնոյարսկի Սբ. Սարգիս առաջին հայկական եկեղեցու օծման արարողությունը:

Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցում էին Արցախի թեմի առաջնորդ Տ. Պարգեւ արք. Մարտիրոսյանը, Տ. Գեղարդ աբեղա Վահունին (իբրեւ գավազանակիր), ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ֆադեյ Սարգսյանը եւ Երեւանի պետական համալսարանի ռեկտոր Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Կրասնոյարսկի հայկական եկեղեցու օծման առիթով գտնվելով Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմում, մայիսի 16-ին մեկնեց Ուկրաինայի հայոց թեմ: Այցի նպատակը կրկին եկեղեցու օծումն էր:

Մայիսի 18-ին Հայոց Հայրապետը վերաօծեց Լվովի Սբ. Աստվածածնի Վերափոխման եկեղեցին: 14-րդ դարի հայկական այս եկեղեցին չէր գործում 1945 թ. ի վեր եւ ծառայում էր իբրեւ սրբապատկերների պահեստ: Եկեղեցին ամբողջությամբ հայոց թեմին վերադարձվեց անցած տարվա դեկտեմբերին:

Մայր տաճարում Ուխտի պատարագ մատուցեց եւ քահանայական ձեռնադրություն կատարեց Գուգարաց թեմի առաջնորդ Տ. Սեպուհ եպս. Չուլջյանը

Կիրակի՝ մայիսի 18-ին՝ Սբ. խաչի երեւման տոնին, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում մատուցվեց հերթական Ուխտի պատարագը: Մայր տաճարի օծման 1700-ամյակի տոնակատարությունների ծիրում այս անգամ եկեղեցականաց դասի առաջնորդությամբ Սուրբ Էջմիածին էր եկել Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու Գուգարաց թեմի ուխտավոր ժողովուրդը: Օրվա պատարագիչն էր թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Սեպուհ եպս. Չուլջյանը:

«Սբ. Էջմիածնի խորհուրդը մեր հոգում ու մտքում վառ պահելու գիտակցությամբ, մեր նախնյաց ավանդությանը հավատարիմ, այսօր մենք եւս ուխտի ենք եկել՝ վերստին վերանորոգելու եւ վերահիմնավորելու համար մեր անցյալն ու ներկան: Մեր աղոթքն է, որ շարունակենք հավատարիմ մնալ Առաքելական մեր մայր եկեղեցուն, շարունակենք պահել մեր հոգեւոր միասնությունը եւ տեղի չտանք ազգակործան մոլուցքով կուրացած օտարածին ու այլադավան կրոնական ու քաղաքական շարժումներին»,- ասաց սրբազան հայրը:

Օրը հիշարժան էր նաեւ նրանով, որ հղնթացս Ս. Պատարագի կատարվեց 5 սարկավագների քահանայական ձեռնադրություն եւ օծում: Ձեռնադրող սրբազան հայրը մեկ առ մեկ օծեց ընծայացուների ճակատները, աջ եւ ձախ ձեռքերի ափերը՝ նոր անուններով կոչելով նրանց. Սարգիս սրկ. Կնյազյանը վերանվանվեց Տ. Խաչատուր քահանա, Արմեն սրկ. Պետրոսյանը՝ Տ. Նշան քահանա, Արամ սրկ. Ղեւոնդյանը՝ Տ. Շմավոն քահանա, Լեւոն սրկ. Աղոսյանը՝ Տ. Կիրակոս քահանա, Հակոբ սրկ. Հովհաննիսյանը՝ Տ. Գրիգոր քահանա: Սեպուհ սրբազանն իր քարոզում հորդորեց նորընծաներին լծվել ծառայասիրության եւ անմնացորդ նվիրումով ու սրբությամբ կրել Հիսուս Քրիստոսի փառքի լույսը:

Նույն օրը՝ երեկոյան ժամերգության ընթացքում, կատարվեց Տ. Խաչատուր եւ Տ. Նշան նորօծ քահանաների վեղարի տվչության եւ աբեղայի օրհնության կարգը:

ՏՈՆ ԵՐԵՎՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ

Ի յերկնից երեւեալ նշանն յաղթութեան այսօր, հեթանոսաց ծագեաց լոյսն ողորմութեան:

Շարական

Ամեն տարի՝ Ս. Զատկին հաջորդող հինգերորդ կիրակի օրը (այս տարի՝ մայիսի 18), մեր երանաշնորհ հայրապետների տնօրինության համաձայն՝ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցին հիշատակում է Սուրբ խաչի երեւման տոնը՝ մեկ անգամ եւս հիշելով Տիրոջ չարչարանքները, Նրա խաչելությունը եւ խաչի վրա Նրա թափած անմեղ արյամբ մարդկային ցեղի փրկությունը: Այս տոնը պատմական մի դեպքի հիշատակությունն է, որ տեղի ունեցավ 351 թ. մայիսի 7-ին՝ Կյուրեղ Երուսաղեմացի հայրապետի օրոք: Օրվա երրորդ ժամին (ժամը 9-ին) երկնքում երեւում է Փրկչի խաչի նշանը՝ տարածվելով Գողգոթայից մինչեւ Ձիթենյաց լեռը: Այս դեպքին ականատես են լինում ոչ միայն Երուսաղեմում բնակվող քրիստոնյաները, այլեւ տարբեր դավանանքների ու կրոնների պատկանող մարդիկ: Երկնային հրաշքի շնորհիվ շատերը հավատում են Հիսուսին, մկրտվում սուրբ Կյուրեղի ձեռքով՝ անդամագրվելով Քրիստոսի եկեղեցուն: Այս դեպքի առթիվ Կյուրեղ հայրապետը մի նամակ է գրում Բյուզանդիայի Կոստանդին կայսրին, որը Մեծն Կոստանդիանոսի որդին էր: Նամակում սուրբը պատմում է Երուսաղեմում խաչի երեւման մասին՝ հորդորելով, որ վերջինս անհողդողդ մնա իր քրիստոնեական ճշմարիտ հավատի մեջ, ինչպես նաեւ հավատարիմ՝ Նիկիական դավանությանը: Սուրբ խաչի երեւմանը նվիրված տոնը հատուկ է միայն հայերիս եւ հույներին՝ միայն այն տարբերությամբ, որ վերջիններս այն կատարում են մայիսի 7-ին:

Մեր պատմության մեջ էլ քիչ չեն խաչի երեւումները: Երանելի Կորյունը, ինչպես նաեւ քերթողահայր Մովսես Խորենացին, Հայ եկեղեցու եռամեծ վարդապետ Մեսրոպ Մաշտոցի մահվան եւ թաղման կապակցությամբ արձանագրում են, որ Վաղարշապատ քաղաքում օրեր շարունակ խաչի լուսապայծառ նշանը փայլել է այն տան վրա, ուր սուրբն ավանդել էր իր հոգին: Այդ նույն նշանն էլ առաջնորդ է եղել բազմությանն ամբողջ հուղարկավորության ընթացքում:

Եվ այսքան տարիներ հետո, այնուամենայնիվ, շատերի մոտ հարց կարող է ծագել՝ ի՞նչ է խաչը քրիստոնյաներիս համար, եւ ո՞րն է նրա նշանակությունը:

Շարունակությունը՝ էջ 2

ՈՒՂՂՈՒՄ: *Թերթի մարտ Բ համարում (էջ 1)՝ վերնագրում տեղ է գտել վրիպակ, որի համար ներողություն ենք խնդրում: Շենուդա Բ-ի փոխարեն պետք է կարդալ Շենուդա Գ:*

Քրիստոսի Համբարձման տոն

Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱԲԵՂԱ ՏՈՆԻԿՅԱՆԻ քարոզը՝
խոսված Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում
2003 թ. մայիսի 29-ին

Մայիսի 29-ին՝ Հիսուս Քրիստոսի Համբարձման տոնին, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ մատուցվեց Սբ. Պատարագ:

Պատարագիչն էր Տ. Թորգոմ աբեղա Տոնիկյանը:

Համբարձման տոնին Հայ Առաքելական Եկեղեցին նշում է նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության Աթոռը Սիս քաղաքից Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին փոխադրելու օրը, երբ Վաղարշապատի ազգային ժողովի որոշմամբ 1441 թվականին, շուրջ հազարամյա ընդմիջումից հետո, Հայրապետական Աթոռը վերահաստատվեց լուսավորչահաստատ Սբ. Էջմիածնում:

Ի հիշատակություն պատմական այդ օրվա եւ ի հավերժություն Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի՝ հընթացս սրբազան արարողության Իջման Սբ. Սեղանի առջեւ կատարվեց Հայրապետական մաղթանք:

Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. Ամէն:

«Սա է, որ ի գերեզմանէն յարեաւ եւ աւերեաց զդժոխս եւ վերհամբարձեալ փառօք գայ առ Հայր՝ Տէր կարող ի պատերազմի».

«Սա է, որ հարություն առավ գերեզմանից, ավերեց դժոխքը եւ վերհամբարձյալ փառքով գնաց Հոր մոտ՝ Տերը կարող պատերազմի»:

«Ես հաղթեցի աշխարհին». որպես ավարտն իր առաքելության՝ այս խոսքերը հնչեցին Օտարականի շրթներից: Իր երկրավոր կյանքի պայքարը մարմնավորող այս խոսքերով կարծես մի համեստ հաղթարշավի վերջնահանդես էր պատրաստել հաղթության նշանի խաչափայտին գամված Աստծո Որդին:

«Խաղաղություն եմ թողնում ձեզ, իմ խաղաղությունն եմ տալիս ձեզ, որ տարբեր է այս աշխարհի տված խաղաղությունից, մի՛ խռովվեք եւ մի՛ վախեցեք»:

Մտամոլոր եւ սրտաբեկ առաքյալներին, սակայն, տանջում էր թերահավատ այն միտքը, թե ով էր այդ Օտարականը՝ խաղաղության ու սիրո մարգարեն, որ քաղցր մանանայի պես ճաշակեց քիմքը, պայծառացավ ականջալուր միտքը՝ իմաստությամբ Սողոմոնի, աստվածապատգամ խոսքերով Եսայի մարգարեի եւ երգով Դավթի ականատես դարձավ սիրտն ու հոգին՝ Պայծառակերպության ու երկնային զորաց գնդերի փառաբանությանն ու երկրպագությանը:

Դեռեւս հազարամյակներ պիտի պահանջվեն, որ արարածներս փորձենք նկարագրել փոխանց խաղաղության՝ տագնապած առաքյալներին, որոնք Քրիստոսի հրաշափառ Հարության ավետիսը սրտերում ծրարած՝ շտապում էին Գալիլեա, որտեղ ժամադրել էր նրանց Հիսուս:

«Խորհուրդն մեծ եւ Սքանչելին» Իր հարուցյալ մարմնով աշխարհային քառասնօրյա հրաժեշտի օրերն էր ապրում Իր փոքրաթիվ հոտի հետ, երկնային խաղաղությունն էր հովանի դարձրել՝ որպես ջրհեղեղից հետո հաշտության ուխտի կամարակապ ծիածան, Նոր ուխտով ապրելու վերջին պատգամներն էր փոխանցում առաքյալներին՝ հայտնվելով Երուսաղեմում, Էմմաուսի ճանապարհին, Գալիլեայում, Տիբերիայի լճի ափին.... մինչեւ Ձիթենյաց լեռ:

Երուսաղեմի պարիսպներից դուրս, Ոսկե քառակերտ դարպասներին դեմառդեմ, մի բարձունք է խոյանում՝ կարծես բաց կանաչագույն թավիշով զգեստավորված: Ձիթենյաց ծառերով առատ սրբավայրը դեռեւս ունի երկհազարամյա բնակիչներ, որոնք սրբատեղիներում հնչող աղոթքներին ու ծեսերին միախառնում են մեղմ թափահարող իրենց ճյուղերը՝ որպես ականատես վկաներ՝ պատմելով Քրիստոսի հրաշափառ Համբարձման դեպքը: Ուր Աստծո Որդին Իր ոտքի վերջին հետքը թողեց աշխարհի վրա եւ փառքով համբարձվեց երկինք՝ բազմելով աջ կողմում Հայր Աստծո:

Շարականագիրը փորձում է մեզ նկարագրել Քրիստոսի հրաշափառ Համբարձումը՝ ասելով. «Զարհուրեցին երկնային իշխանությունները՝ տեսնելով վերելքը Քո, Քրիստոս, խումբ առ խումբ սարսափած կրկնում էին՝ ո՞վ է սա՝ փառքերի Թագավորը»:

Դու՛ ես փառքերի Թագավորը եւ Տերը զորությունների: Ոսկե ուռիդ հարվածի լուսե շիթն է առաջնորդում մեզ 1700 տարիներ շարունակ, զարկիդ կերտվածքով տաճարի լուսե կամարակապը թեւածել է հայոց ազգին, որ ունի տեսիլք «Էջ Միածին ի Հօրէ եւ լոյս փառաց ընդ նմա»: Համբարձումից հետո երկնային զորաց լույսի փառքով իջար եւ ավետեցիր Հայոց երկիրը Քո փրկարար խորհրդով: Հայտնվեցիր հայոց Հայրապետին՝ Լուսավորչին մի ողջ ազգի, որն անգամ Պետրոսի նման չայլայլվեց Պայծառակերպությունից, այլ խոհեմորեն գործեց անսասան հավատքի ուժով՝ կերտելով Միածնաէջ այս սուրբ տաճարը եւ հաստատելով Հայրապետական Սուրբ Աթոռը Էջմիածնի:

Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, այսօր տոնախմբելով Համբարձման տոնը, իր տիրավանդ խորհրդին միախառնել է նաեւ հիշատակը փոխադրության հայոց Հայրապետական Սուրբ Աթոռի՝ Սսից Սուրբ Էջմիածին, որ կարծես Թովմաս առաքյալի պես իր հոգու անդորրն էր փնտրում հազարամյա աստանդական կյանքով՝ մինչեւ 1441 թվականը: Երբ իմաստուն վարդապետների եւ մեծանուն հայ իշխանաց ազգայնական գիտակցությամբ՝ արժանապատվորեն վերադարձավ իբրեւ շոշափելու Խաչյալի վերքերը, վերահաստատելով Հայրապետական Աթոռը տերունակոխ Հայոց սուրբ հողի եւ աստվածահիմն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի այս երկնակերտ տաճարում:

Կյանքի հազարամյա փորձն է հայ ժողովրդին ուսուցիչ դարձել, թե՝ «Զամենայն ազգս կապեալ կա ի վերայ աջոյն եւ Սրբոյ Էջմիածնի»: Պատմության անողոք ալեկոծությունն աշխարհասփյուռ է դարձրել մեր ժողովրդին, սակայն կրկին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն է, որ Արարատին սպարապետ կարգած եւ Արագածի կատարին՝ Լուսավորչի կանթեղի լույսով՝ որպես անստվեր փարոս, իր շնորհազարդ Գահակալի ջահակրությամբ հովվում է ընտրյալ հոտը Միածին Որդու:

«Ուր մարմին իցէ, անդր արծուիք ժողովեսցին» («Որտեղ մարմինն է, այնտեղ էլ ժողովի են գալիս արծիվները»:

Վեհափառ Տեր եւ Սրբազնակատար Հայրապետ Ամենայն Հայոց, Ձերդ Սրբության սրբատառ կոնդակով այս տարին հռչակել եք Սուրբ Էջմիածին տաճարի օծման 1700-ամյակի տարի, տաճար, որի Միածնաէջ Սուրբ խորանին ծնկադրելու կարոտ ուխտի է գալիս հայաստանաբնակ եւ սփյուռքահայ մեր ժողովուրդը՝ իր առաջնորդների հանդիսապետությամբ: Սակայն Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռի տեղափոխության, ուստի եւ նրա արժանավոր եւ աստվածընտիր գահակալիդ տոնն է այսօր: Խոնարհաբար շնորհավորում ենք Ձերդ Սրբությանը եւ աղոթակից ենք ողջ միաբանությամբ այն խուռներամ հոտին, որ ամեն կիրակի Ձերդ Սրբության հրավերով ժողովի է գումարվում Իջման Սուրբ Սեղանի եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռիդ շուրջ:

«Փառք Քեզ, Աստուած, փառք Քեզ, յաղագս ամենայնի, Տէր», փառք Քեզ, որ անկախ հայրենիքի գարնան հովիտներում շարունակում են հնչել «համբարձում յայլայի» խաղիկներն ու գուբղաները. գունագեղ ծաղիկներից ներշնչված՝ սեր են երգում, վիճակ գցում...., իրենց բախտը կապելով Նախախնամողիդ բարեհաճությանը: Հայ ժողովուրդը՝ որպես ընտրյալ ժողովուրդ, անսասան վեմ է, որի քարայրներում հարատեւությամբ հնչում են ժողովրդական երգն ու պարը, ինչպես բաբախող սիրտ, եւ աղոթքն ու փառաբանությունը՝ որպես հոգի, որոնց ներդաշնակությամբ երաշխավորվում է հավերժի ճամփան:

Քրիստոսի սէրը եւ խաղաղութիւնն ընդ մեզ, ընդ ամենեսեանս. ամէն:

ՏՈՆ ԵՐԵՎՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ

Սկիզբը՝ էջ 1

Խաչը Հռոմեական կայսրության ժամանակ մահապարտներին անարգելու եւ նախատելու համար էր: Խաչելությունը ոչ միայն անպատվաբեր վախճան էր համարվում, այլեւ հին աշխարհի հայտնագործած ամենաանմարդկային եւ դաժան պատիժներից մեկն էր: Դատապարտյալին մերկ գամում էին խաչին՝ ենթարկելով զանազան մարմնական խոշտանգումների: Եվ խաչյալը տանջվում էր, արեւի կիզիչ ճառագայթներն այրում էին նրա գլուխը, անբնական վիճակից մարմինն ուռչում էր, վերքերը բորբոքվում էին՝ պատճառելով անտանելի ցավեր: Մահապարտը երկար տանջվելուց հետո ավանդում էր հոգին: Այդ ժամանակ տախտակներից շինված այդ գործիքը մահվան խորհրդանիշն էր: Հին Ուխտում էլ կարդում ենք. «Անիծված է նա, ով կախված է փայտից» (Բ Օր. ԻԱ 23), բայց մեր Տերն ու Փրկիչ Հիսուս Քրիստոս խաչի վրա հեղած Իր թանկագին արյամբ կենաց եւ օրհնության միջոց դարձրեց այն՝ «մեզ վերստին գնելով օրենքի անեծքից՝ անեծք դառնալով մեզ համար» (Գաղ. Գ 13): Աստվածորդին միացավ խաչափայտին՝ սրբագործելով այն եւ մեզ տալով «զէնն յաղթութեան» ընդդեմ սատանայի ու նրա խաբկանքների: Եթե մինչեւ Քրիստոս խաչն անարգանքի եւ նախատինքի նշանն էր, ապա Տիրոջ խաչելությամբ նրա մեջ դրվեց կյանքի խորհուրդը, եւ մարդ արարած հնարավորություն ստացավ նոր արարած լինելու. «Եթե մեկը Քրիստոսի մեջ է, ապա նա նոր արարած է» (Բ Կորնթ. Ե 17): Քրիստոս խաչի վրա ներեց մեզ, մեր մեղքերի պարտամուրհակը վերացրեց մեջտեղից՝ մեխելով այն խաչափայտին:

Մարդկության փրկության համար մարմնացած Աստված խաչվեց, թաղվեց, բայց երրորդ օրը հրաշափառապես հարություն առավ մեռելներից՝ քանդելով մահվան կապանքները: Այո՛, հարություն առավ Տերը, որովհետեւ Լույսը չէր կարող գերեզմանի մթության մեջ մնալ: Եվ այս իրողությունը նկատի ունենալով է, որ սուրբ Կյուրեղ Երուսաղեմացին ասում է. «Դավանում եմ Խաչը, քանզի գիտեմ Հարությունը»: Հետեւաբար խաչը մեզ համար հույսի, սիրո, հաղթանակի եւ փրկության նշանն է, որի վրա Աստվածորդին պարտության մատնեց սատանային՝ մեր առաջ բացելով դրախտի դուռը, որը մինչ այդ փակված էր մեր նախածնողներ Ադամի ու Եվայի անհնազանդության պատճառով: Հիսուս խաչի վրա ցույց տվեց իր անհուն սերն ու անբավ ողորմածությունն ադամորդիներիս նկատմամբ: Միով բանիվ՝ Տերն իր փրկագործության խորհրդով խաչը վերածեց հաղթության նշանի: Եվ այս գիտակցությամբ ու խոր համոզմամբ է, որ քրիստոնեության մունետիկ Պողոսն ի լուր ամենքի ազդարարում է. «Քա՛վ լիցի, որ ես պարծենամ այլ բանով, քան մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի խաչով» (Գաղ. Զ 14): Այո՛, տերունական նշանը ճշմարիտ քրիստոնյաներիս համար պարծանքների պարծանքն ու Աստծո անսահման սիրո արտահայտությունն է անկյալ մարդու նկատմամբ: Ճիշտ է, անհավատ ու Տիրոջը չճանաչած մարդկանց համար խաչի վրա Քրիստոսի այս զոհողությունն անիմաստ եւ անհասկանալի է թվում, բայց մեզ համար, որ մեր սրտերի մեջ ընդունել ենք ճշմարիտ Աստծուն՝ Հիսուս Քրիստոսին, խաչը դարձել է փրկության գրավականը: Անգիտության խավարում խարխափող այս մարդկանց մասին է առաքյալի խոսքը. «Շատեր, որոնց մասին շատ անգամ ասել եմ ձեզ եւ այժմ էլ լալով եմ ասում, ընթանում են որպես թշնամիներ Քրիստոսի խաչի. նրանց վախճանը կորուստն է, նրանց աստվածն իրենց որովայնն է, եւ փառքը՝ իրենց ամոթը: Նրանք միայն երկրավոր բաներ են խորհում» (Փիլիպ. Գ 18-19):

Ապավինելով խաչի զորությանը՝ մենք խափանում ենք չարը: Մենք մեզ տյառնագրում ենք եւ զորանում, նրանով զարդարում մեր հոյակերտ եկեղեցիները, նրանով կնքում մեր զավակներին, նրանով պսակվում, նրանով էլ գերեզման իջնում՝ հավիտենական կյանքի հույսով: Ինչպես Տիրոջ երկրային կյանքը խաչի մի ճանապարհ եղավ, այնպես էլ քրիստոնյաներիս համար այս ժամանակավոր կյանքը խաչի ճանապարհ է:

Մի ճանապարհ, որ անձուկ ու դժվար է, քարքարոտ ու փշոտ, բայց որի վերջնական հանգրվանը Տիրոջ խոստացած երկնային արքայությունն է: Սուրբ խաչի երեւման տոնի պարտավորեցնող պատգամն է, որ խաչակնքումը մեզ համար ոչ թե ձեւական ու մեխանիկական մի շարժում լինի, այլ ամեն անգամ տյառնագրելիս մի պահ անդրադառնանք այն մեծ ինքնազոհությանը, որ Աստված իրականացրեց խաչի վրա մեր փրկության համար: Մեր աղոթքը վերառաքենք առ ամենաբարին Աստված՝ կրկնելով սուրբ հայրերի շուրթերին բյուրեղացած սրտառուչ մաղթանքը.

Խաչ քո եղիցի մեզ ապաւէն, Տէր Յիսուս,
յորժամ երեւիս փառօք Հօր ընդ ամպս լուսաւորս:
Յայնժամ մեք մի՛ ամաչեսցուք
յուսացեալքս ի քեզ, այլ զօրութեամբ քով
մեծաւ բերկրեսցուք ընդ աջմէ քումմէ
որպէս զորդիս լուսոյ եւ որդիս տունջեան:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ Ա ԱՂՑԵՑԻ

(615/16-628)

Կոմիտաս կաթողիկոսը ծնվել է Այրարատ աշխարհի Արագածոտն գավառի Աղցք գյուղում: Աշակերտել է Դվնի հայրապետանոցում՝ Մովսես Եղիվարդեցի կաթողիկոսի աթոռակալության շրջանում, եղել է Ս. Հռիփսիմեի վկայարանի փակակալ, իսկ ավելի ուշ ձեռնադրվել է Տարոնի եւ Մամիկոնեից եպիսկոպոս՝ Աբրահամ Ա Աղբաթանեցի հայրապետի կողմից: Իր ունակությունների եւ արժանիքների շնորհիվ նա կարեւոր տեղ է զբաղեցնում բարձրաստիճան հոգեւորականության շրջանում եւ տեղ է գտնում Ամատունյաց Մաթեոս եպիսկոպոսի հետ միասին Պարսից թագավորի մոտ ուղարկված պատվիրակությունում, որի շարժառիթների մասին աղբյուրները լռում են: Ամենայն հավանականությամբ՝ ճիշտ է Մ. Օրմանյանը, որի կարծիքով՝ Պարսից արքունիքն Աբրահամ կաթողիկոսի մահից հետո արգելք էր դրել կաթողիկոսական ընտրությունների վրա: Հայոց կաթողիկոսների՝ Պարսից թագավորների կողմից հաստատվելն ընդունված կարգ էր՝ Սահակ Պարթեւի ժամանակներից սկսած. այնպես որ Կոմիտաս եպիսկոպոսը գալիս է Տիզբոն եւ հաստատվում կաթողիկոսական աթոռին: Հասկանալի է, որ ստանալով Պարսից արքայից արքայի հաստատումը՝ Կոմիտաս եպիսկոպոսը մինչ այդ, եթե հայերի կողմից չէր էլ ընտրվել հայրապետ, ապա ձեռք էր բերել բարձրաստիճան հոգեւորականության եւ իշխանական դասի հավանությունը: Սմբատ Բագրատունու՝ Պարսից արքունիքում ունեցած մեծ հեղինակությունը նպաստեց խնդրի դրական լուծմանը:

Արդեն որպես կաթողիկոս՝ Կոմիտաս Ա-ն ուղղափառ դավանության մասին «Հաւատոյ գիր» վերտառությամբ ընդարձակ փաստաթուղթ է ներկայացնում Պարսից ժողովին՝ ստորագրելով այն որպես Մամիկոնեից եպիսկոպոս, որը հաջորդել է Մեծ Հայքի կաթողիկոսության աթոռին: Ըստ երեւույթին՝ նման ստորագրությունը պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ Կոմիտասը դեռեւս նվիրապետական կարգով չէր օծվել կաթողիկոս: Հայոց հայրապետը «Հաւատոյ գիրը» պատրաստեց Պարսկաստանի եւ Ասորեստանի եպիսկոպոսների խնդրանքով, որոնցից հինգի անունները հիշվում են հիշյալ փաստաթղթում: Վերջինս նպատակ ուներ Պարսից արքունիքում գտնվող հայ նախարարների եւ տարբեր ազգերի քրիստոնյաների ծանոթացնել Հայոց եկեղեցու վարդապետությանը, ինչպես նաեւ նզովում էր շուրջ երեք տասնյակ այլեւայլ աղանդավորների, որոնց մեջ էին Եվտիքեսը, Սեւերոսը, Գայինոսյանները, ինչպես նաեւ Քաղկեդոնի ժողովի որոշումները: Անտարակույս, Պարսից ժողովին ներկայացված՝ Կոմիտասի նշված փաստաթուղթը, որը համակողմանի բացատրություններ էր տալիս Հայոց վարդապետության վերաբերյալ, էական նշանակություն ունեցավ ժողովի որոշումների համար:

Մ. Օրմանյանը Կոմիտաս Ա-ի աթոռակալությունը դնում է 616 թվականից, սակայն հակված է կարծելու, որ նրա ընտրությունը տեղի է ունեցել դեռեւս 615 թվին: Պատմագիրները եւ այլեւայլ գավազանագրքերը նրա հայրապետության շրջանը հաշվում են 8 տարի, եւ միայն Միխայիլ Ասորին նշանակում է 26 տարի, եւ այդ էլ, հավանաբար, գրիչների սխալի պատճառով: Ուստի, եթե առաջնորդվենք 8 տարվա հաշվարկով, ապա Կոմիտաս Ա-ի աթոռակալությունը կարող է ընկնել 615/616-623/624 թթ.: Սակայն դրան հակասում է Սեբեոսի այն տեղեկությունը, թե Վարազշիրոց մարզպանի Հայաստան ժամանելու շրջանում Կոմիտաս կաթողիկոսը մահացել էր: Եվ քանի որ Վարազշիրոցը մարզպան էր կարգվել Կավատ արքայի կողմից, իսկ վերջինս էլ գահ էր բարձրացել 628 թվականին, ապա լրիվ հնարավոր է, որ կաթողիկոսը մահացել էր նրա՝ երկիր գալուց ոչ շատ առաջ: Այդ դեպքում Կոմիտասի աթոռակալության շրջանը պետք է հաշվել ոչ թե 8, այլ 13 տարի: Այսուհանդերձ՝ չի բացառվում, որ հայրապետական աթոռը Պարսից արքունիքի բռնած դիրքի պատճառով մի քանի տարի թափուր էր, եւ Կոմիտաս Ա կաթողիկոսն իրականում աթոռակալել էր ընդամենը 8 տարի:

Կոմիտաս Ա-ն աթոռակալեց Պարսից Խոսրով Փարվեզ եւ բյուզանդական կայսր Հերակլի գահակալության եւ պարսկա-բյուզանդական բուռն պատերազմների շրջանում: Սկզբում հաջողությունն ուղեկցում էր պարսկական զորքերին, որոնք կռիվներ էին մղում Ասորիքի եւ Փոքր Ասիայի կողմերում: Հայաստանի պարսկական եւ բյուզանդական հատվածները, որ պարսկական բանակների հաջող գործողությունների շնորհիվ գործնականում միավորվել էին, որոշ ժամանակ հարաբերական անդորր ապրեցին, որը մեծապես նպաստեց հայ մշակույթի եւ մասնավորապես՝ ճարտարապետության բուռն զարգացմանն ու վերելքին: Ծանր կացության մեջ հայտնված կայսրությունը՝ հանձինս Հերակլ կայսեր, ձգտում էր լեզու գտնել Պարսից արքայի հետ եւ քիչ թե շատ տանելի պայմաններով հաշտություն կնքել, սակայն այդ միայն մեծացնում էր պարսիկների հավակնությունները եւ հոխորտանքը, իսկ բյուզանդական բնակչությունն էլ, դրանից հիասթափված ու զայրացած, կայսրին մեղադրում էր թույլ վարքագծի համար:

Սպառելով պարսիկների հետ համաձայնության գալու բոլոր հնարավորությունները եւ հասկանալով, որ խնդիրը միայն ռազմական լուծում ունի, կայսրը, աթոռակից հռչակելով իր որդուն՝ Կոստանդինին, եւ նրան հանձնելով իշխանությունը մայրաքաղաքում, անձամբ ստանձնեց դեպի արեւելք արշավի դուրս եկած զորքերի հրամանատարությունը: 622 թ. ապրիլի 4-ին տոնելով Զատիկը՝ Հերակլը շարժվեց Քաղկեդոն, իսկ մի բանակ էլ նավերով ուղարկեց Կիլիկիայի ափերը՝ պարսկական զորքերի թիկունքը դուրս գալու համար:

Շարունակությունը՝ էջ 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

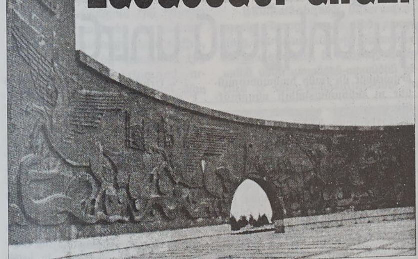

Այն ծնվեց 1918 թ. մայիսի 28-ին եւ ասպարեզը թողեց 1920-ի նոյեմբերի վերջին: Ապրեց ընդամենը երկուսուկես տարի, որը հայ ժողովրդի պատմության ամենաողբերգական շրջանի շարունակությունն էր:

Հանրապետությունը, այսպիսով, ծնվեց ծանր ու աղետալից մի ժամանակ, երբ երկիրը քրքրված ու քայքայված էր, ժողովուրդը կիսակործան ու համարյա անհեռանկար: Նրա ծննդի վկայականն Ազգային խորհրդի անունից հրապարակվել էր Թիֆլիսում, եւ նոր կառավարության շատ անդամներ էլ մտածում էին, որ իրենք այդ օրի հասած Հայաստանը պիտի ղեկավարեն Թիֆլիսից:

Վերջապես, երբ կազմված էր կառավարության կորիզը (վարչապետ՝ Հ. Քաջազնունի, արտաքին գործոց նախարար՝ Ալ. Խատիսյան, ներքին գործոց նախարար՝ Ա. Մանուկյան, ելեւմտական նախարար՝ Խ. Կարճիկյան, զինվորական նախարար՝ Հ. Հախվերդյան), Ազգային խորհրդի ու կառավարության՝ հուլիսի 13-ին գումարած միացյալ նիստում Հովհաննես Քաջազնունին, դաշնակցականների միահամուռ պաշտպանությամբ, դրեց Երեւան փոխադրվելու, այնտեղ «մեր սեփական տանն» ապրելու եւ գործելու առաջարկությունը: Հակառակ դեպքում, սպառնում էր նա, ինքը կհրաժարվի վարչապետի պարտականություններից:

Հովհաննես Քաջազնունին՝ ժամանակի դաշնակցության ամենաշրջահայաց գործիչներից մեկը, իր սեփական ու համառ կարծիքն ուներ նաեւ կառավարության կազմի մասին: Նա գտնում էր, որ միայն կոալիցիոն-դեմոկրատական կառավարությամբ, բոլոր կուսակցությունների, աշխատավորական բոլոր խավերի միահամուռ ու միաձույլ եռանդով հնարավոր կլինի երկիրը հանել քայքայված-քաոսային վիճակից:

Եվ հուլիսի 17-ին կառավարությունն ու Ազգային խորհուրդը մեկնեցին Երեւան, տեղ հասան 19-ին:

Կառավարության առկայությունը կյանք էր ներարկել մեռնող երկրին, ժողովուրդը խլրտում էր իրեն տրված հողն ու օջախը ծաղկեցնելու համար: Ժողովուրդը, որ բոլոր ժամանակներում էլ պատրաստ է վերածննդի ու բնական զարգացման, խաղաղ աշխատանքի եւ մեծ հաղթանակների: Ասում են, երբ Խորհուրդն առաջին նիստից հետո սպարապետ Նազարբեկյանի գլխավորությամբ կազմակերպել էր զորահանդես, եւ զինական նոր, բայց խրոխտ շարքերի վրա ծածանվել է հայոց դրոշակը, փողոցներ ելած հայությունը ցնծություն է ապրել, մարդիկ արտասվել են ուրախությունից. Հայոց նոր պետությո՜ւն, խորհրդարա՜ն, կառավարությո՜ւն, զորք ու դրոշա՜կ... Ի՜նչ իրականություն պիտի բացվեր, ինչպիսի՜ ճանապարհ, ի՜նչ բաղձալի հեռանկար...

Գործի գլուխ կանգնածները, կարծես, գիտեին էլ, թե ինչպե՛ս պիտի հասնեին այդ հեռանկարին: Ահա խորհրդարանի առաջին նստաշրջանում (1919 թ. օգոստոսի 10-ին) հաստատած ծրագրային խնդիրներից մի քանիսը:

«Ժողովրդական լուսավորության գործի մեջ կառավարությունը պիտի ղեկավարվի հետեւյալ սկզբունքով՝ ընդհանուր, պարտադիր, ձրի տարրական կրթություն:

«Արտաքին քաղաքականության մեջ կառավարությունը հավատարիմ պիտի մնա նույն քաղաքականությանը, որին հարած է եղել մինչեւ այժմ հայ ժողովուրդը... Միաժամանակ կառավարությունը պիտի ջանա ստեղծել բարեկամական փոխհարաբերություններ հարեւան պետությունների հետ եւ փոխադարձ համաձայնությամբ կարգավորել Հայաստանի սահմանների հարցը, որ հանդիսանում է միակ պատճառը շարունակական դժգոհության եւ թյուրիմացության: Ոչ մի դեպքում սահմանային վեճերը Հայաստանի եւ հարեւան պետությունների միջեւ չպիտի լուծվեն զենքի ուժով:

«Կառավարությունը մեր երկրի ներսում ձգտում է Հայաստանի հանրապետության դեմոկրատական նպատակներին՝ աշխատելով իրականացնել բոլոր քաղաքական ազատությունները. այդ բանի համար կառավարությունը հիմնական բարեփոխումների է ենթարկում վարչական ամբողջ կազմը՝ ձգտելով ազգայնացնել այն՝ մայրենի լեզուն գործածության մեջ մտցնելով...

«Կառավարությունը պիտի իրականացնի կալվածատիրական, վանքապատկան եւ, մանավանդ, գինեգործական բոլոր հողերի ազգայնացումը, պիտի բաժանի այդ հողերը սակավահող գյուղացիությանը՝ ըստ աշխատանքի նորմայի եւ կարիքի:

«Կառավարությունն ամեն կերպ պիտի աջակցի կոոպերատիվներին, ամեն տեսակի միություններին՝ այս ձեւով խրախուսելով ժողովրդական նախաձեռնությունը գյուղատնտեսության եւ տնայնագործական արդյունաբերական վարկի շրջանում:

«Արդարադատության գործն ամուր հիմքի վրա դնելու համար կառավարությունը մտցնում է դատարաններում ընտրական սկզբունքը... Գործավարությունը դատարանում պետք է տարվի պետական լեզվով, դատավարությունը՝ մայրենի»:

Պիտի հաջողե՞ր իրականացնել այս ժողովրդավարական գեղեցիկ ծրագիրը: Մասամբ միայն, որովհետեւ լրիվ իրականացնելու համար տեւական խաղաղություն էր պետք, որից հանրապետությունը զրկված էր իր գոյության երկուսուկես տարվա ամբողջ ընթացքում: Բավական է հիշել, որ Թուրքիայի հարեւանությունը մի կողմից, Ադրբեջանինը՝ մյուս, միշտ էլ բախումների ու պատերազմների էր հանգեցնում: Նույնիսկ Վրաստանը, որ, թվում է, միայն բարեկամական հարաբերությունների մեջ պիտի լիներ, իր զորքը մտցրել էր Լոռի, տիրել այն, եւ հարկ եղավ պատերազմ հայտարարել ու զենքի ուժով ազատագրել Հայաստանի ավանդական այդ հողը:

Հանրապետության տարածքի ծավալման տեսակետից առաջին տարվա վերջում բավական նպաստավոր էին միջազգային հարաբերությունները: Անգլիացիները, որ մինչ այդ մահմեդականների շահերն էին պաշտպանում, հիմա նույնիսկ իրենց զորքերը տրամադրեցին, որպեսզի արեւմտահայկական մարզերի վրա տարածվեն Հայաստանի հանրապետության իրավունքները:

Եվ, այսպե՛ս, հանրապետությանն էր միացվում Արաքսի աջափնյակի բավական մեծ մի տարածություն՝ Կարսի շրջաններից մինչեւ Իգդիր...

Ասես դուռ էր բացվում դեպի Արեւմտահայաստանի խորքերը... Մնում էր ամուր ոտք դնել այդ եզերքներում, յուրացնել հողը, վերականգնել տնտեսությունը՝ այստեղ վերաբնակեցնելով գաղթականներին, որոնք սփռված էին Արաքսի ձախ ափին, Անդրկովկասի մյուս մասերում ու հյուսիսային Կովկասում:

Սակայն այս հողերի վերաբնակեցումը, մշակումն ու շենացումը համարյա անհնար եղավ, քանի որ դրանց համար մեծ միջոցներ էին պետք, որ հանրապետությունը չուներ, եւ դարձյալ հանգիստ խաղաղություն, որ Թուրքիայի միջամտությամբ ու գործակալների մշտական ներկայությամբ դառնում էր անհնար:

Այսքանից հետո՛ անգամ հանրապետությունը կարող էր հպարտանալ կենսագործված մի շարք միջոցառումներով. գյուղատնտեսական կյանքում տեղի էին ունեցել էական վերափոխումներ. նախկին ընչազուրկ մարդիկ հողի տեր էին դարձել, եռանդով մշակում էին այն, հիմք էր դրվել խաղողագործական առաջավոր տնտեսությունների: Ստեղծվել էին գյուղատնտեսական հումքը մշակող գործարաններ, եւ, վերջապես, մշակութային կյանքի արմատավորման ու զարգացման նախադրյալներ էին ստեղծվել. արտահայաստանյան հայ նշանավոր գործիչները եկել, ծառայում էին հարազատ ժողովրդին: Ծայրագույն պայմաններում, 1919 թ. մայիսի 16-ին, կառավարության որոշմամբ հիմնադրվեց համալսարանը, եւ, որովհետեւ Երեւանում այն նույնիսկ տեղավորելու հնարավորություն չկար, առաջին տարին գործեց Ալեքսանդրապոլում (Գյումրի):

Հանրապետությանը վիճակված չէր երկար կյանք ունենալ: 1920 թ. ապրիլին խորհրդային զորքերը մտան Ադրբեջան եւ, տեր դառնալով Արցախին, սպառնացին գրավել նաեւ Հայաստանի սահմանակից գավառները:

Նույն տարվա հոկտեմբերի 30-ին էլ թուրքերը մտան Կարս եւ առաջ շարժվելով հասան Ալեքսանդրապոլ:

Սակավուժ հանրապետությունը ո՛չ թուրքերի դեմ կարող էր աջողակ պատերազմ մղել, ո՛չ էլ, հատկապես, դիմակայել Այսրկովկասում անպայման սփռվելիք խորհրդային կարգերին: 1920 թ. դեկտեմբերի 2-ին հանրապետության կառավարությունը որոշեց հրաժարվել իշխանությունից՝ կամավորապես այն հանձնելով կոմունիստներին:

Բագրատ ՈՒԼՈՒԲԱԲՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ Ա ԱՂԾԵՑԻ

(615/16-628)

Սկիզբը՝ էջ 3

Հերակլի կողմից ղեկավարվող զորքերը հասան մինչեւ բյուզանդական Հայաստան եւ այնտեղից դուրս մղեցին պարսիկներին, իսկ Կիլիկիայում ափհանում կատարած բանակն ազատագրեց պարսկական զորքերից Երուսաղեմը, Դամասկոսը եւ Անտիոքը: Հաջորդ տարին Հերակլն ասպատակեց Պարսկահայաստանը եւ Ատրպատականը՝ Դվինի եւ Նախճավանի վրայով գրավելով Գանձակ Շահաստան քաղաքը եւ հրկիզելով Հրատ Վշնասպի սրբատեղին: 624 թվին Հերակլը, արշավանքը սկսելով Տրապիզոնից, մուտք գործեց Վրաց եւ Աղվանից մարզպանություններ, որոնց նշանակալից մասը հայկական երկրամասեր էին, Փայտակարանում եւ Արցախում մի քանի անգամ պարտության մատնեց պարսիկներին, որոնք սակայն հաջորդ տարին ավելի վճռական ձեռնամուխ եղան պատերազմական գործողություններին: Խոսրով արքան իր բանակների հրամանատարներ Շահրվարազ Խոռյամին եւ Շահեն Պատգոսպանին կարգադրեց պատերազմը տեղափոխել հակառակորդի տարածք՝ կտրելով Հերակլին իր երկրից, իսկ ավարներին էլ հրահրեց արշավելու կայսրության եվրոպական տիրույթների դեմ: Չնայած ծանր պայմաններին, երբ բյուզանդական բանակներից մեկը պետք է պաշտպաներ մայրաքաղաքը Շահրվարազի զորքից, երկրորդը՝ կասեցներ Կիլիկիայում Շահեն Պատգոսպանի զորաբանակի առաջխաղացումը, Հերակլը մեծաթիվ բանակով շարժվեց անմիջապես Պարսկաստան: Այս անգամ հաջողությունն ուղեկցեց կայսրին, որը ստիպեց պարսկական բանակներին ետ քաշվել դեպի Պարսկաստան, իսկ ինքն էլ հայկական եւ խազարական օգնական գնդերով ուղղակի շարժվեց Տիզբոն: Նինվեի մոտ նա փայլուն հաղթանակ տարավ պարսկական ուժերի դեմ 627 թ. դեկտեմբերի 12-ին եւ այլեւս դիմադրության չհանդիպելով՝ կտրուկ շարժվեց Սասանյանների պաշտպանությունից զրկված մայրաքաղաք Տիզբոն: Չկարողանալով դիմադրել թշնամուն՝ Խոսրով Բ Փարվեզն անընդհատ նահանջում էր, իսկ Հերակլն էլ գրավեց Տիզբոնը եւ հրկիզեց արքունի պալատը: Մեղադրելով իր հրամանատարներին ու նախարարներին պարտության մեջ եւ պատժելով նրանց՝ Պարսից արքայից արքան իր դեմ գրգռեց նրանց, որոնք նրան ձերբակալեցին, բանտարկեցին Վեհկավատ կամ Վեհարտաշիր քաղաքում եւ գահ բարձրացրեցին նրա Կավատ անունով որդուն, որը միացել էր նրանց: Նորաթուխ թագավորը կարգադրեց սպանել հորը՝ որպես երկրի ավերածության պատասխանատուի, եւ շուրջ 40-ի չափ իր եղբայրներին: Պարսկաստանի պատմության մեջ առաջին անգամ Անհուշ բերդից ազատվեցին բազմաթիվ նախարարներ, որոնց Խոսրով Փարվեզը բանտ էր նետել քաղաքական մեղադրանքներ ներկայացնելով: Այժմ հաշտություն խնդրեցին պարսիկները՝ Հերակլի մոտ ուղարկելով Ռաշ իշխանին, իսկ բյուզանդական կայսրն էլ, որի զորքերը խիստ հոգնել էին տեւական պատերազմական գործողություններից, հաշտությամբ համաձայնվեց եւ Կավատի հետ բանակցելու համար ուղարկեց Յուստաս իշխանին: Հաշտության պայմաններով երկու երկրների միջեւ 591 թվից հաստատված սահմանագիծը վերականգնվեց, եւ Հերակլը 628 թվին հաղթականորեն վերադարձավ Կոստանդնուպոլիս: Բյուզանդական բանակների հաղթանակների մեջ կարեւոր դեր կատարեցին հայկական զորագնդերը, որոնց գլխավորում էր հայոց սպարապետ Մժեժ Գնունին:

Կոմիտաս Ա կաթողիկոսի աթոռակալության առաջին շրջանը, երբ երկիրը խաղաղության մեջ էր, նշանավորվեց հայոց հայրապետի արդյունավետ գործունեությամբ: 616 թվին կամ Խոսրով Փարվեզի իշխանության 27-րդ տարում Հայաստան եկան ասորվոց եպիսկոպոսներ Մարութան եւ Պետրոսը եւ Դվինում ուղղափառ հավատի գիր ներկայացրեցին Կոմիտասին՝ արժանանալով նրա կողմից լավ ընդունելության: Հարկ է նշել, որ Հայաստանի հարավային շրջաններում կային ասորական թեմեր, որոնք հավատակից էին հայերին եւ ենթակա՝ Հայոց եկեղեցուն: Ուստի չի բացառվում, որ Մարութան եւ Պետրոսը միայն ազգությամբ էին ասորի, սակայն պատկանում էին Հայոց եկեղեցուն եւ, ամենայն հավանականությամբ, ձեռնադրված էին Հայոց հայրապետի կողմից: Հասկանալի է, որ հիշյալ եպիսկոպոսների ջերմեռանդությունն ու նվիրվածությունը Հայոց եկեղեցու վարդապետությանը քաջալերվեց ու պաշտպանություն գտավ Կոմիտաս կաթողիկոսի կողմից:

Կոմիտաս Ա-ն նամակագրություն է ունեցել Մոդեստոս երեցի հետ: Խնդիրն այն է, որ Երուսաղեմի աթոռը, Հոբնաղի վերջին շրջանից սկսած, քաղկեդոնական ուղղության էր հետեւել եւ անգամ ջուր էր լցրել Վրաց Կյուրիոն կաթողիկոսի ջրաղացին: Սակայն երբ պարսկական զորքերը գրավեցին Երուսաղեմը, անշուշտ ոչ առանց պարսկական ազդեցության, Երուսաղեմի աթոռը հրաժարվեց երկաբնակությունից եւ աշխատեց իր հարաբերությունները կարգավորել Հայոց եկեղեցու հետ: Դրան մեծապես նպաստեց Զաքարիա պատրիարքի գերեվարումը պարսիկների կողմից, որը քաջ գիտակցելով Հայոց եկեղեցու բարձր հեղինակությունը Պարսից արքունիքի աչքում՝ աշխատեց հայերի միջոցով պաշտպանության տակ առնել Երուսաղեմի աթոռի քրիստոնյաներին Պարսից արքունիքում: Պարսից քրիստոնյաների ժողովում Զաքարիա պատրիարքը հայտարարեց, որ ընդունում է միայն Տիեզերական առաջին երեք ժողովների որոշումները, եւ որ հայոց հավատը ճշմարիտ է: Զաքարիայի նման դիրքորոշումը մեծապես պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ նեստորական եւ քաղկեդոնական դավանությունները Պարսից արքունիքում կասկածելի եւ պետության համար վտանգավոր էին համարվում: Զաքարիայի այս դիրքորոշումը, հասկանալի է, պաշտպանում էր նրա տեղապահ Մոդեստոսը, որն իր նամակում Հայոց հայրապետին անվանում էր արքեպիսկոպոս եւ Հայոց աշխարհի մետրոպոլիտ, սակայն լռության էր մատնում նրա պատրիարքական իրավունքը: Մոդեստոսը նշում էր, որ Հայոց կաթողիկոսի օգնությամբ՝ Երուսաղեմի քրիստոնյաները պաշտպանություն են գտել պարսիկների կողմից:

Շարունակելի

ԲԱԲԿԵՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

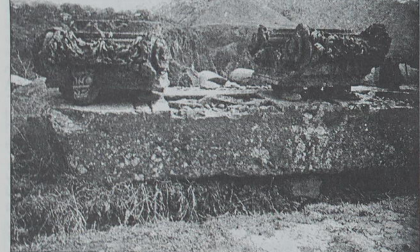

«Նուկենչա»-ն ԻԱ դարի դամոկլյան սուրն է...

Սկիզբը՝ թիվ 7, 9

Մեր օրերում, ինչքան էլ զարմանալի լինի, բավականին հետեւությամբ ու գրեթե առանց որեւէ դիմադրության արմատավորվում են կեղծ-գիտական վարդապետություններ, որոնք աստիճանաբար կրոնական երանգ ստանալով՝ դառնում են կրոնական շարժումներ: Դրանցից են սայենտոլոգիան, աստղագուշակությունը կամ աստրոլոգիան, ուֆոլոգիան (UFO հապավումից՝ unidentified flying object կամ ՉԹՕ-ի հետեւորդները): Որպես կանոն, այդ շարժումները, «գիտական մղումից» դրդված, կազմակերպվում են որպես միություններ, ընկերություններ՝ իբր այդ ուղղությանը վերաբերող տվյալներն ուսումնասիրելու համար եւ դրանով իսկ ընկնում են մի թակարդի մեջ, որից դուրս գալն արդեն այնքան էլ հեշտ չէ: Սայենտոլոգները փորձում են ներկայանալ որպես հոգեբանության եւ բժշկության բնագավառի գիտական շարժում, աստրոլոգները հայտարարում են, որ իրենք գիտական ուղղություն են եւ ոչ թե կրոնական, ուֆոլոգներն էլ «ուսումնասիրում» են տիեզերքում արտաերկրային քաղաքակրթությունների գոյության կամ չգոյության հարցերը... Մինչդեռ թե՛ սկզբունքներով եւ թե՛ գործունեության ձեւերով բոլորն էլ նույնանշանների ձեռագիրն ունեն:

Աստղագուշակությունը եւ ըստ դրա՝ անհատի կյանքի ընթացքի իմացությունն ինքնին վտանգավոր են հենց այդ անհատի համար: Թեեւ աստրոլոգիայի ջատագովները պնդում են, որ այդ իմացությունն օգտակար է մարդու համար եւ թույլ է տալիս խուսափել իր «աստղային» ճակատագրից, բայց այդ արդեն տրամաբանական չէ: Ընդհակառակը, հենց այդպիսի մոտեցումը հոգեբանական ծանր վիճակի մեջ է գցում անհատին: Ավետարանական շատ պատգամներ հենց այդ վտանգից են զգուշացնում մարդուն՝ ասելով, որ վաղվա օրը մեզ չի պատկանում, այն մեր Տիրոջն է. Ինքը պիտի հոգ տանի, մեզ բավական է տվյալ օրվա հոգսը (Մատթ. Զ 34): Բայց եւ այնպես աստրոլոգիան գրավում ու գրավում է նորանոր սրտեր, եւ գնալով ավելանում են դրան հավատացողների շարքերը, եւ այդ փաստի առաջ չենք կարող աչք փակել: Մեզանում՝ Հայաստանում, գրեթե բոլոր ԶԼՄ-ները եւ հեռուստաալիքները մեծ սիրով էջեր ու ժամանակ են տրամադրում աստրոլոգիական գուշակություններին: Այս «մանկական» հիվանդությունը (*աստղագուշակությունն իր արմատներով շատ հին է՝ Բաբելոնի ժամանակներից, այսինքն՝ քաղաքակրթության «մանուկ» ժամանակներից է ծագում*), ինքն իր մեջ չլուծված խնդիրներ ու հարցեր ունենալով հանդերձ, այսօր կենսունակ է եւ չնայած «ծեր» լինելուն՝ երիտասարդ է մնում: Ներքին անտրամաբանական ու կամայական կառույցը, որեւէ կանոնի չգոյությունը, բարոյական սկզբունքների բացակայությունը, թվում է, ազատություն են շնորհում հետեւորդներին, բայց իրականում հակառակն է ստացվում. այս բնագավառով կլանվածները դառնում են գերի՝ իրենց իսկ ստեղծած կամայականության: Աստրոլոգիայի հիմնական սկզբունքն այս է. մարդու ծնվելու պահին աստղերի ու մոլորակների դիրքը որոշում է նրա ապագան: Այս հիմնական վարդապետական աքսիոման ընդհանուր է բոլոր աստրոլոգիական դպրոցների համար՝ թե՛ արեւելյան եւ թե՛ արեւմտյան: Տրան հաջորդում են՝ ա. հորոսկոպի կազմումը եւ բ. հորոսկոպի մեկնությունը:

ա. Նկարվում են երկու ներգծած շրջանագծեր, կենտրոնում տեղադրում Երկիր մոլորակի նշանը: Շրջանը այդ կենտրոնով բաժանվում է 12 մասի՝ 30 աստիճանով՝ ըստ Կենդանակերպի, եւ նրա նշանները տեղադրվում արտաքին շրջանագծի վրա, իսկ ներքին շրջանագծի վրա նշվում է Արեւի եւ մոլորակների դիրքը՝ այդ պահին:

բ. Մեկնաբանական արվեստն արդեն անհատական է. որեւէ կանոն գոյություն չունի, ամեն մեկն իր հնարած կանոնն է օգտագործում: Որեւէ լեզու կամ օրինաչափություն դարձյալ գոյություն չունեն: Հենց այստեղ է դրսեւորվում գուշակի հմտությունը: Բնականաբար օգտագործվում են փորձնական ճանապարհով ձեռք բերված բազմադարյա փորձը, հին քաղդեական ծագում ունեցող աղյուսակներ եւ զանազան այլ գուշակների խարտերը:

Այս երկու սկզբունքներն արդեն իրենց մեջ պարունակում են բավականին հակասություններ ու բնականաբար չեն կարող համարվել գիտական ոլորտին պատկանող: Դրա համար էլ քրիստոնեական տեսանկյունից այն դիտվում է որպես օկուլտ միստիկական շարժում: Թվարկենք մի քանի հակասություններ ու անհամատեղելի սկզբունքներ:

- Այսօրվա կազմած բոլոր հորոսկոպներում կարելի նկատել, որ մարտի 21-ից ապրիլի 21-ը հասվածում Արեգակը գտնվում է Խոյի նշանում: Մնացած բոլոր կանխատեսումները հիմնված են հենց այդ փաստի վրա: Այսինքն՝ այդ ժամանակահատվածում ծնվածները համարվում են Խոյի նշանի տակ ծնվածներ, մինչդեռ իրականում այդպես չէ: Այդպես էր մոտ 2000 տարի առաջ: Այսինքն՝ այսօրվա թելադրությունները (բիզնես անել-չանելը, ամուսնանալ-չամուսնանալը, բանկում դրամ դնել-չդնելը...), որոնք բերվում են այդ նշանի տակ ծնվածների համար, պետք է առաջարկել Հերովդես Մեծի օրոք ապրողներին: Երկրի առանցքի պտույտի հետեւանքով Կենդանակերպի նշաններում Արեգակի մարտի 21-ին մտնելը տեղափոխվում է՝ 2000 տարվա ընթացքում մոտ մեկ նշան ետ ընկնելով: Այսինքն՝ այսօր՝ ԻԱ դարում, մարտի 21-ից ապրիլի 21-ը հասվածում Արեգակը մտնում է, ոչ թե Խոյ, այլ՝ Ձուկ, ուստի մնացած բոլոր կանխատեսումները կեղծ են:

- Ընդհանրապես անիմաստ է ծնվելու պահին հորոսկոպ կազմելը, քանի որ, ինչպես հայտնի է, անհատի կյանքը ձեւավորվում է ոչ թե այդ պահին, այլ՝ էմբրիոնի առաջացման պահին: Հետեւաբար, եթե հորոսկոպները ինչ-որ բան «հուշում» են, ապա այն պետք է կազմել, համենայն դեպս, ոչ ծննդյան պահի համար, այլ ամենաքիչը ինն ամիս առաջվա պահի համար:

- Իսկ ինչպե՞ս վարվել այն մարդկանց հետ, որոնք ծնվում են հյուսիսային լայնության 66 աստիճանից հյուսիս գտնվող տարածքում (էսկիմոսներ, չուկչիներ, յակուտներ). այդտեղ արեգակը եւ շատ աստղեր ո՛չ մայր են մտնում եւ ո՛չ էլ ծագում են:

- Երկվորյակների հարցը մնում է անլուծելի. չնայած նրանք ծնվում են միեւնույն հորոսկոպի տակ, բայց ամենեւին նույն կյանքը չունեն:

- Անլուծելի է անգամ կատակլիզմների հանգամանքը, երբ մարդկանց բազմություն զոհվում է միեւնույն ժամանակ, չնայած որ նրանք ծնվել են տարբեր աստղերի տակ:

- Հայտնի է, որ մինչ ԺԸ դարի վերջը մարդկությանը հայտնի էր ընդամենը հինգ մոլորակ, եւ հորոսկոպներում նշվում էին միայն դրանք: Երբ հայտնաբերվեցին վերջին մոլորակները (Ուրան, Նեպտուն, Պլուտոն), աստրոլոգները դրանք եւս ընդգրկեցին հորոսկոպներում՝ համապատասխան բարի կամ չար ուժ «շնորհելով» դրանց՝ ըստ իրենց դիրքի: Այսինքն՝ գուշակները չէին գուշակել անգամ իրենց անհրաժեշտ տարրերը: Բնագիտությանը հայտնի է Բոդեի կանոնը (*վերցնենք հետեւյալ հաջորդականությունը. 0, 3, 6, 12, 24, 48, 96, 192, 384, 764 (հաջորդ թիվը նախորդի կրկնապատիկն է): Գումարենք 4 եւ բաժանենք 10-ի. կստանանք մոլորակների հեռավորությունը Արեգակից a-երով (a-ն Արեգակից Երկիր հեռավորությունն է). 0,4a - Մերկուրի, 0,7a - Վեներա, 1a - Երկիր, 1,6a - Մարս, 2,8a Յուպիտեր, 5,2a - Սատուրն, 10,0a - Ուրան, 19,6a - Նեպտուն, 38,8a - Պլուտոն, 76,8a -?*), ըստ որի՝ կարելի է ճշգրտորեն որոշել մոլորակների հեռավորությունն Արեգակից: Բայց այդ կանոնը ճիշտ է միայն ինը մոլորակների համար, իսկ 10-րդ մոլորակի մասին միայն կարելի է ենթադրել, որ եթե այն հայտնաբերվի, ապա այն կգտնվի 76,8a հեռավորության վրա: Եվ աստրոլոգներն անմիջապես «կանխականաշնորհեն» այն՝ վերագրելով նրան ինչ-ինչ զորություն:

Շարունակելի

Դեւոնդ քահանա ՄԱՅԻԼՅԱՆ

Քրիստոնեական սրբարանների հիմնադրումը *եւ հայոց մկրտությունը*

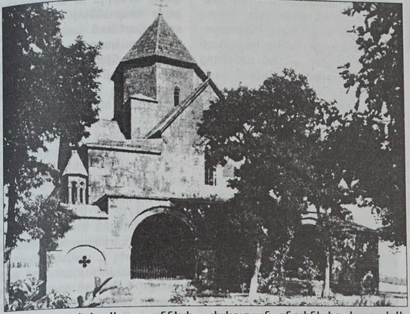

Սուրբ կույսերի վկայարանների եւ Աստծո անվան տաճարի կառուցման մասին ամենայն մանրամասնությամբ պատմել է Ագաթանգեղոսը՝ Ս. Էջմիածնի տեսիլքի մեկնությունում: Ս. Գրիգոր Լուսավորիչն իր բուժմանը սպասող մարդկանց կոչ արեց շինել վկայարաններ, քանզի տեսիլքով նրան ցույց էր տրվել կենաց եւ փրկության ճանապարհը: Ս. Գրիգորի հրամանով սկսեցին արագորեն պատրաստել շինվածքի նյութը: Վաղարշապատը լցվեց շինարարական աղմուկով: վկայարանների տեղերում կուտակում էին վեմ, քար, աղյուս, մայրի փայտ:

Պատմիչի խոսքով՝ ինքը՝ Սուրբ Գրիգորը, շինարարության ճարտարապետն էր եւ շինարարների «ճարտարապետության լարը ձեռքն առնելով՝ երանելիների վկայարան-հանգստարանների հիմքերն էր պատրաստում», քանզի ձգտում էր շինվածքի կառուցումն ավարտել գեղեցկադիր ու հարմար հիմքերի վրա: Շինարարությանը մասնակցում էին ինչպես տղամարդիկ, այնպես էլ կանայք՝ «ըստ իրենց կանանցի տկար ուժի», եւ բոլորն էլ գործը կատարում էին հավատքով ու մեծ երկյուղով, որպեսզի ոչ ոք չլինի անմասն մնա փրկության շնորհներից եւ չզրկվի բժշկությունից»:

Երեք վկայարան կանգնեցրին. մեկը՝ Վաղարշապատի հյուսիսարեւելյան կողմում, ուր նահատակվեց Հռիփսիմեն՝ իր երեսուներկու ընկերուհիներով, մյուսը՝ քաղաքի հարավային կողմում՝ Գայանեի եւ նրա երկու ընկերուհիների նահատակության վայրում, իսկ մի ուրիշը՝ հնձանի մոտ՝ այգու մեջ, ուր նրանց կացարանն էր: Այդ վայրերը զարդարեցին ոսկե ու արծաթե լուսավոր կանթեղներով, վառ լապտերներով ու հրաբորբոք աշտանակներով:

Ս. Գրիգորը հրամայեց յուրաքանչյուր նահատակված կույսի համար արկղի նման տախտակամած, մայրափայտե, բեւեռապինդ ու երկաթագամ տապան շինել եւ դնել հնձանի դռան մոտ: Նա հնձան մտավ եւ սրբուհիներին առնելով՝ յուրաքանչյուրին իր հանդերձներով տապանի մեջ դրեց եւ իր կազմությամբ ամրացրեց ու կնքեց Քրիստոսանշան կնիքով:

Ագաթանգեղոսի նկարագրությամբ՝ Հայոց Տրդատ Մեծ թագավորը, արքայազունները, նախարարները, ազատները եւ ամբողջ զորքը՝ ամեն մեկն առանձին-առանձին բերում էր անուշահոտություններ ու ազնիվ խունկ, տապանքի գույնզգույն նարոտներ ու մետաքսահյուս ոսկեթել կերպասներ: Իսկ կանայք՝ Աշխեն թագուհին, թագավորազուն օրիորդները, պատվականների կանայք եւ մեծամեծների դուստրերը, սրբերի համար բերում էին ծիրանի, ոսկեհյուռ դիպակ եւ երկնագույն ու ձյունասպիտակ հանդերձներ: Այդ ամենը ոսկու, արծաթի ու կտավի հետ կուտակում էին հնձանի դռան առջեւ:

Ս. Գրիգորը դուրս եկավ հնձանից, տեսավ այդ եւ ասաց. «Այս ամենը թող արքունական գանձարանում պահված մնա, մինչեւ որ Աստ-

վածային բարերար կարգադրությամբ ձեզ հովիվ ու վարդապետ տրվի... Եվ այդ ամենը ընտրված քահանայապետի ձեռքով ի սպաս կդրվի Աստծու փառավորընկալ զոհասեղանի ծառայությանը»: Նա կոչ արեց նահատակված կույսերից յուրաքանչյուրին իր հանգիստը մասուցել:

Տրդատ թագավորը, Աշխեն թագուհին, թագավորի քույրը՝ Խոսրովիդուխտը, իրենց օգնականների հետ մասնակցեցին տաճար-հանգստարանների ներսում՝ սրբերի թաղման տեղերում, փոսեր փորելու գործին: Աշխեն թագուհին եւ Խոսրովիդուխտը, բրողների նման, իրենց հանդերձի մեջ վերցնելով հողը, դուրս էին թափում:

Ի լրումն այս ամենի, ինչպես վիպականորեն ներկայացրել է Ագաթանգեղոսը. «Եկավ թագավորը հրաժեշտ խնդրեց սուրբ Գրիգորից յոթնօրյա ճանապարհ գնալու բարձր լեռ Մասիսն ի վեր: Այստեղ լեռան գլխից առնելով կարծր, անտաշ, անկոփ, խոշոր, ծանր, երկայն, հաստ ու մեծամեծ քարեր, որոնցից մեկը ոչ ոք չէր կարող շարժել, թեկուզեւ մարդկանց բազմությունը: Արդ՝ հսկայազորը հայկաբար վերցնելով ութ քար, դրեց իր թիկունքի վրա եւ բերեց տաճարների վկայարանները:... Շինելով, կազմելով՝ երեք սուրբ վկայարանները շտկեցին, զարդարեցին, կարգով ու կանոնով հարդարեցին: Սուրբ Գայանեին իր երկու նահատակ ընկերուհիների հետ դրեցին հարավային կողմը՝ տաճարի վկայարանում: Նույնպես եւ երանելի Հռիփսիմեն երեսուներկու ընկերուհիներով արեւելյան կողմը շինված տաճարում դրվեց, իսկ մենավորը, որ հնձանի մեջ սպանվեց, սրա տաճարը գտնվում էր քաղաքի հյուսիսային կողմում: Միասին հավաքված բոլոր սրբերը՝ Քրիստոսի խաչազգեաց վկաները մեկ առ մեկ տեղափոխվեցին իրենց մարտիրոսական բնակության համար շինված գերեզմանները: Կատարվեց ըստ նախապես Գրիգորին երեւացած տեսիլքի համաձայն»:

Հետագայում նահատակ կույսերի վկայարանների տեղերում եկեղեցիներ կառուցվեցին: Սուրբ Հռիփսիմե եկեղեցին 618 թվականին հիմնադրեց Կոմիտաս Ա Աղցեցին (615-628), Սուրբ Գայանե եկեղեցին 630 թվին՝ Եզր Ա Փառաժնակերտցին (630-641), Շողակաթ եկեղեցին՝ Նահապետ Ա Եդեսացին (1691-1705) 1694 թվականին՝ հին շինության հիմքի վրա:

Ամփոփելով վկայարանների կառուցման՝ Սուրբ Գրիգորի կատարած աշխատանքի մասին իր խոսքը՝ Ագաթանգեղոսը հաղորդել է, որ «Խորաններից ներս սրբերի տապանների հանգստարանների վրա, զոհասեղանների տեղը, երեք վկայարաններում, ամեն մեկի համար տերունական խաչի սուրբ նշանը կանգնեցրեց»:

Այս ամենից հետո Սուրբ Գրիգորը Տրդատ թագավորի ու ամբողջ ժողովրդի հետ մեկտեղ գնաց այն տեղը, ուր Ս. Էջմիածնի տեսիլքում ցույց էր տրված հրեղեն սյունը՝ ոսկի խարսխի վրա: Ըստ տեսիլքի մեկնության՝ ոսկե խարիսխը հաստատության անշարժ վեմն է, հրեղեն սյունը՝ Աստծու տունը՝ Ս. Էջմիածինը: Ս. Գրիգորն այնտեղ եւս կանգնեցրեց փրկչական խաչի նշանը, որպեսզի ամեն ոք, որ այնտեղ հասնի, ամենազոր Արարչին՝ Աստծուն երկրպագելով՝ ծունկ դնի: Աստծու տան աղոթավայրում Սուրբ Գրիգորը մեծ աղոթքով ու պաղատանքով բոլորին բժշկեց:

Շարունակությունը՝ 6

ԼԵՌԱՆ ՔԱՐՈԶ
ԵՐԱՆԻՆԵՐ
Պարզ մեկնություններ պատանիների համար

Մի անգամ, երբ Հիսուսը դարձյալ շրջապատված էր բժշկվելու կամ պարզապես Նրա խոսքերը լսելու համար տարբեր վայրերից եկած մեծաքանակ ժողովրդով, բարձրանում է մի լեռ: Այստեղ մի տափարակ տեղ նստում է, եւ Նրա աշակերտները մոտենում ու շրջապատում են Նրան: Հիսուսը նայում է Իր աշակերտներին, ապա բազմաքանակ ժողովրդին, որ հավաքվել էր Իր շուրջ, եւ սկսում է ուսուցանել: Այստեղ արտասանված Նրա խոսքերը հայտնի են «Լեռան քարոզ» անունով: «Լեռան քարոզը» Տեր Հիսուսի գլխավոր քարոզն է, քանի որ այստեղ է Նա սովորեցրել համարյա բոլոր կարեւոր առաքինությունները, որոնք անհրաժեշտ են քրիստոնյային ճիշտ եւ Աստծուն հաճելի կերպով ապրելու համար: «Լեռան քարոզը», կարելի է ասել, քրիստոնեական կյանքի մի փոքրիկ, բայց բովանդակալից դասագիրք է: Այն գրի են առել Մատթեոս առաքյալը եւ Ղուկասը *(Ղուկասը Պողոս առաքյալի ընկերն էր, մասնագիտությամբ՝ բժիշկ: Գրել է 4 Ավետարաններից մեկը եւ «Գործք առաքելոց» գիրքը) իրենց Ավետարաններում (Մատթեոսի Ավետարան, 5-7-րդ գլուխներ, Ղուկասի Ավետարան, 6-րդ գլուխ):*

«Լեռան քարոզի» առաջին մասը կոչվում է «Երանիներ»: Այդպես է կոչվում, որովհետեւ այստեղ Տեր Հիսուսն այս կամ այն անձին երանի է տալիս, եւ այս մասի նախադասություններից յուրաքանչյուրը սկսվում է «երանի» բառով: Սովորաբար այդ նախադասություններից յուրաքանչյուրը հենց այդպես էլ կոչվում է՝ «երանի»:

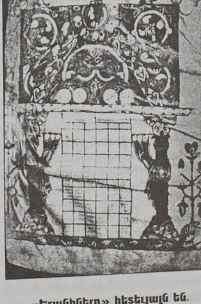

«Երանիները» հետեւյալն են.

Երանի՜ հոգով աղքատներին, որովհետեւ նրանցն է երկնքի արքայությունը:

Երանի՜ սգավորներին, որովհետեւ նրանք կմխիթարվեն:

Երանի՜ հեզերին, որովհետեւ նրանք երկիրը կժառանգեն:

Երանի՜ արդարության քաղցն ու ծարավն ունեցողներին, որովհետեւ նրանք կհագենան:

Երանի՜ ողորմածներին, որովհետեւ նրանք ողորմություն կգտնեն:

Երանի՜ սրտով մաքուրներին, որովհետեւ նրանք Աստծուն կտեսնեն:

Երանի՜ խաղաղարարներին, որովհետեւ նրանք Աստծո որդի կկոչվեն:

Երանի՜ արդարության համար հալածվողներին, որովհետեւ նրանցն է երկնքի արքայությունը:

Երանի ձեզ, երբ ձեզ նախատեն ու հալածեն եւ Իմ պատճառով ձեր մասին ամեն տեսակ չար բան ստելով ասեն: Ցնծացե՛ք եւ ուրա՛խ եղեք, որովհետեւ ձեր վարձը շատ է երկնքում. որովհետեւ այսպես հալածեցին նաեւ ձեզանից առաջ եղած մարգարեներին:

Ամեն բարի գործի դիմաց մարդ Աստծուց վարձ է ստանում. այդ վարձը դրամ չէ եւ ոչ էլ որեւէ այլ նյութական բան: Այդ վարձն Աստծո օրհնությունն է: Երբ Հիսուսն ինչ-որ մեկին երանի է տալիս, ապա դրանով Նա օրհնում է նրան, կամենում ասել, որ այդ մարդն օրհնության է արժանի: Իսկ Աստծո օրհնությունը մարդուն պարգեւում է խաղաղություն, ուրախություն եւ երջանկություն:

Առանց Աստծո օրհնության մարդը չի կարող լինել երջանիկ: «Օրհնել» նշանակում է բարիք մաղթել: Եթե բարիքը մաղթում է Աստված, ապա Նա նաեւ տալիս է այն, քանի որ աշխարհում եւ ամբողջ տիեզերքում հնարավոր չէ գտնել այնպիսի բարիք, որն Աստված չունենա եւ չկարողանա տալ: Բոլոր բարիքների տերն էլ Աստված է եւ տալիս է դրանք, ում կամենում է: Երբ մարդը տկար է, Աստծուց ուժ է ստանում, երբ տխուր է, Աստված նրան ուրախություն է պարգեւում, երբ գտնվում է հուսահատ վիճակում, Աստված նրան հանում է այդ վիճակից, հույսի դուռ բացում, երբ ուտելու հաց չունի կամ ցրտից պաշտպանվելու համար հագուստ, Աստված նրան տալիս է այն ամենը, ինչի կարիքը նա ունի, երբ մարդ Աստծուն հաճելի ու բարի գործ է անում, Աստված նրան հաջողություն է պարգեւում: Ահա սրանք բոլորն Աստծո բարիքներն են:

Տեր Հիսուսը «Լեռան քարոզում» երանի է տալիս հոգով աղքատին, սգավորին, հեզին, ողորմածին, սրտով մաքուրին եւ այլն՝ խոստանալով տալ նրանց երկնքի արքայություն, մխիթարություն, Իրեն տեսնելու եւ Աստծո որդի կոչվելու պատիվը եւ այլ հոգեւոր բարիքներ: Իսկ որպեսզի պարզ դառնա, թե ովքեր են հոգով աղքատը, սգավորը, հեզը եւ երանության մյուս արժանացածները կամ ինչ են նրանց պարգեւները՝ երկնքի արքայությունը, մխիթարությունը եւ այլն, այժմ առանձին-առանձին կխոսենք յուրաքանչյուր «երանիի» մասին:

ԵՐԱՆԻ ՀՈԳՈՎ ԱՂՔԱՏՆԵՐԻՆ

Առաջին երանին վերաբերում է հոգով աղքատներին: Հոգով աղքատը խոնարհն է: Խոնարհությունն այնքան մեծ առաքինություն է, որ ովքեր այն ունենում են, նմանվում են հենց Քրիստոսին: «Ավետարանում» մի ուրիշ տեղ Քրիստոսն ասում է. *«Սովորե՛ք Ինձանից, որ հեզ եմ եւ սրտով խոնարհ»:*

Աստված ամեն մարդու չէ՛, որ օրհնում է եւ բարիքներ պարգեւում: Եթե մեկն Աստծուն ոչ հաճելի արարք թույլ տա, Աստված ինչպե՞ս կօրհնի նրան: Իսկ խոնարհությունն այնպիսի առաքինություն է, որ առանց նրա մարդ ինչ բարի գործ էլ կատարի, չի կարող Աստծուն հաճելի լինել: Եթե, օրինակ, մի բարի գործ է անում եւ պարծենում է կամ իր սրտում հպարտանում, Աստված համարում է, թե նա ոչ մի բարի բան էլ չի արել: Իսկ երբ մարդ բարի գործ է անում եւ հասկանում է, որ առանց Աստծո օգնության ինքն այդ գործն անել չէր կարող, սա խոնարհություն է, եւ Աստված էլ հենց այս մարդու արած բարի գործն է հավանում եւ գործողին օրհնում:

Ի՞նչ է խոնարհությունը:

Երբ մեծամիտ չենք, մեծախոս չենք, մեզ ավելի լավը չենք համարում, քան ուրիշներին, այլ բոլորի մեջ տեսնում ենք բարի հասկություններ, իսկ վատը տեսնելիս ոչ թե մարդուն արհամարհում ենք կամ ատում, այլ ցավ զգում նրա համար, սա խոնարհություն է:

Երբ մեր անձը չենք ցուցադրում, ինքներս մեզ չենք գովաբանում, իսկ ուրիշներին քննադատում, երբ կոպիտ պատասխաններ չենք տալիս, չենք հայհոյում, հակաճառում, կռիվներ անում, կոպտում, սա խոնարհություն է:

Շարունակությունը՝ էջ 7

Քրիստոնեական սրբավայրերի հիմնադրումը եւ հայոց մկրտությունը

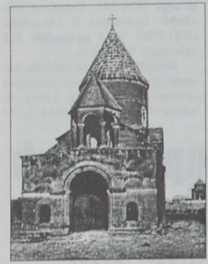

Սկիզբը՝ էջ 5

Ինչպես Ագաթանգեղոսն է պատմում, Հայաստան աշխարհի զանազան կողմերից մարդիկ գալիս հասնում էին Քրիստոսի գիտության շնորհների բացված աղբյուրը՝ Սուրբ Էջմիածին, «քանզի Արարատյան նահանգում, թագավորանիստ կայանում Հայոց Թորգոմյան տանը բխեցին Աստծու պարգեւների Ավետարանի քարոզության շնորհները»:

Տրդատ Մեծն ընդունեց քրիստոնեական հավատքը, եւ նրա հրամանով Հայոց աշխարհի բոլոր կողմերից Վաղարշապատ եկան Հայոց զորքը՝ իր զորավարներով, մեծամեծները, կուսակալները, գավառապետները, նախարարները, ազատները, դատավորները: Հայոց թագավորը դիմեց բոլորին հետեւյալ խոսքերով. «Եկեք փութանք Աստծու կողմից մեզ տրված կյանքի առաջնորդին՝ Գրիգորին, հովիվ դարձնել, որպեսզի մկրտությամբ լուսավորի եւ վերանորոգի մեր Արարիչ Աստծու ամենուսույց խորհրդով»: Սուրբ Գրիգորը խոնարհության վեհ զգացումով պատասխանեց. «Չեմ կարող համբերել, դիմանալ անչափ բարձրությանը, քանզի անպատում է Քրիստոսատուր փառքի առաջնորդության պատիվը՝ միջնորդ դառնալու Աստծու եւ մարդկանց միջեւ, այլ թող արժանի մարդու որոնեն, գտնեն»: Իսկ երբ Աստծու հրեշտակը տեսիլքի մեջ երեւաց եւ ասաց Սուրբ Գրիգորին. «Քրիստոսից է այդ հրամայված քեզ», նա գոչեց. «Աստծու կամքը թող կատարվի»:

Սուրբ Գրիգորն արդեն որպես քահանայապետ՝ եպիսկոպոսապետ շրջում էր Հայոց աշխարհում՝ քարոզելով Ավետարանը: Տրդատ թագավորը Վաղարշապատ քաղաքից իր զորքով, Աշխեն տիկնոջ եւ իր քույր Խոսրովիդուխտի հետ գնաց Բագավան, ուր նրանց միացավ Սուրբ Գրիգորը, եւ նրանք միասին գնացին սրբազան Նպատ լեռան ստորոտը: Երբ լրացավ պահքի ժամկետը, Ս.Գրիգոր Լուսավորիչը լուսաբացին բոլորին տարավ Արածանիի ափը եւ այնտեղ ամենքին մկրտեց հանուն Հոր եւ Որդու եւ Սուրբ Հոգու:

Այն պահին, երբ բոլոր մարդիկ ու թագավորը իջնում էին այնտեղ՝ Արածանիի ջրերի մեջ մկրտվելու, ինչպես նկարագրել է Ագաթանգեղոսը, «Աստծուց սքանչելի հրաշք երեւաց, քանզի գետի ջրերը կանգնելով ետ դարձան: Լուսավոր սյան նման սաստիկ լույս երեւաց եւ կանգնեց ջրերի վրա ու նրա վրա տերունական խաչի կերպարանքը. եւ լույսն այնքան ծագեց, մինչեւ որ արգելեց ու նվազեցրեց արեգակի ճառագայթները: Օծության յուղը, որ Գրիգորը մարդկանց վրա էր թափում, գետի մեջ շրջան կատարելով՝ մարդկանց շուրջն էր պտտվում: Ամենքը զարմացած օրհնություն էին տալիս ի փառս Աստծու: Օրվա երեկոյան հրաշքն աներեւույթ եղավ, եւ նրանք դեպի վեր՝ ավան վերադարձան: Նրանք, որ այն օրը մկրտվեցին, ավելի քան տասնհինգ բյուր էին արքունական զորքից»:

Այսպիսով, 301 թվականին Հայոց հնագույն սրբավայր Բագավանի մոտ՝ սրբազան Նպատ լեռան լանջերից հոսող Արածանիի ջրերում, Ս. Գրիգորը մկրտում է Տրդատին, արքունիքի անդամներին եւ բյուրավոր հայերի: Աշխարհում առաջինը Հայաստանում քրիստոնեական հավատն ընդունվեց որպես պետական կրոն: Հայոց մկրտությունը մեծ տոն էր, քանզի համաձայն Ագաթանգեղոսի՝ «Ելան այնտեղից մեծ ցնծությամբ, պիտակ հանդերձներով, սաղմոսներով ու օրհնություններով, վառ կանթեղներով ու մոմերով եւ լուսավառ ջահերով, մեծ ուրախությամբ եւ սաստիկ զվարթությամբ, լուսավորված ու հրեշտակացած: Աստծու որդեգրի անունն ստացած մտան սուրբ Ավետարանի ժառանգությունը եւ սրբերի

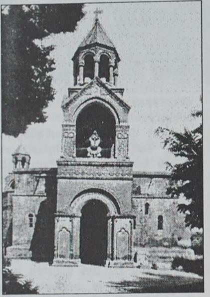

վիճակին խառնվելով, Քրիստոսի անուշ հոտով ծաղկելով, վեր ելան, տերունական տունը դարձան: Այնտեղ Գրիգորը օրհնության պատարագ մատուցեց, ամենքին հաղորդություն տվեց գոհության խորհրդով, բոլորին բաշխեց սուրբ մարմինն ու պատվական արյունը ամենափրկիչ Քրիստոսի, որ Կենդանարարն է ու Կեցուցիչը ամեն մարդկանց, Արարիչն ու Աշխարհագործը բոլոր արարածների, եւ աստվածատուր շնորհներն ամենքին առատապես մատակարարեց»:

Արածանիի ափին՝ Նպատ լեռան լանջին գտնվող Բագավանում, Սուրբ Գրիգորը Ս. Հովհաննես-Տրդատ եկեղեցու հիմքը դրեց, որի մոտակայքում մինչեւ այսօր պահպանվել է Տրդատի անունով կոչված քարը՝ փորագրված խաչերով: Տողերիս հեղինակը 2000 թվականին ուխտագնացների խմբով գնացել է այդ վայրերը եւ վկայում է, որ Ս. Հովհաննես-Տրդատ եկեղեցին թուրք ոսոխն իրեն բնորոշ վայրենությամբ հիմնահատակ ավերել է, սակայն եկեղեցուց որոշ հեռավորության վրա պահպանվել է Տրդատի խաչակիր քարը՝ Նպատի լանջին՝ Արածանիին ափամերձ մի ժայռի մոտ:

Հայոց աշխարհում հորդում էր քրիստոսատուր քահանայապետ-եպիսկոպոսապետի հոգեւոր քարոզության լույսը: Ագաթանգեղոսը, նկարագրելով Մեծ Հայքում ու Փոքր Հայքում Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի գործունեության ամբողջացնող պատկերը, գրել է. «Ամբողջ Հայոց երկրում, ծայրից ծայր, ջանաց, սփռեց, տարածեց քարոզության ու ավետարանության գործը՝ Սատաղացիների քաղաքից մինչեւ Խաղտյաց երկիրը, Կղարջքի մոտ, ընդհուպ մինչեւ Մասքութների սահմանները, մինչեւ Ալանաց դռները, Կասպից սահմանները, Նոր Շիրական երկիրը, Կորդուք գավառը մինչեւ Մարաց ամուր աշխարհը, մինչեւ Մահքր-Տան իշխանի երկիրը եւ Աստրպատական՝ սփռում, տարածում էր իր ավետարանական քարոզը»:

Էդուարդ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՏ ԱՆՏՈՆԻ ՍՈՒՐՈԺՍԿԻ

Իր բնությամբ եկեղեցին սրբություն է, սակայն պատմականորեն իր զարգացմամբ ու իր ճակատագրով երկու առումով ողբերգական: Մի կողմից ողբերգական է, ինչպես կյանքը, ինչպես մահը, ինչպես հենց Իր՝ Քրիստոսի էջքը դժոխք, մյուս կողմից՝ ողբերգական է, քանզի այն ամենին, որ տրվել է մեզ, մենք մեր, ասել է թե՝ մարդկության ողջ պատմության ընթացքում, եղել ենք անարժան, անարժան՝ թե մեզ շնորհված կոչումին եւ թե՝ այն առաքելությանը, որ մեզ է պատկանում. այն է՝ լինել Կենդանի Աստծո զավակները, Նրա վկաները երկրի վրա, լինել Աստծո Արքայության սաղմերը եւ Աստծո այդ Արքայության ուժի մեջ մտած հայտնությունը:

Այդ իսկ պատճառով՝ առաջին հերթին ուզում եմ խոսել եկեղեցու մասին, այն մասին, թե ինչ է իրենից ներկայացնում նա իր բնույթով: Եթե դուք դիմեք կատեխիզիսին, ապա կտեսնեք, որ այն բնորոշում է եկեղեցին որպես հանրություն, որն առանձնանում է մեկ միասնական հավատքով, մեկ միասնական խորհուրդներով եւ մեկ միասնական քահանայագործության հիմնադրույթով: Հանրություն, որ սովորել է ապրել այնպես, ինչպես ուսուցանել է Քրիստոսը: Սակայն նման տարբերակումը հասկանալի է լոկ նրանց, ովքեր քաջ գիտեն, թե ինչ է եկեղեցին, որովհետեւ ունենալ հավատքի միասնականություն ուղղակիորեն չի նշանակում ընդհանուր համայնություն դավանաբանական ձեւակերպումներում: Հավատը դա համոզվածությունն է աներեւութականի մեջ. «Ի՞նչ է հավատը, եթե ոչ՝ հուսացված բաների հաստատումը եւ ապացույցն այն բաների, որոնք չեն երեւում» (Եբր. ԺԱ 1), դա մարդու ներքին փորձառությունն է, որը խոսում է այն մասին, ինչն արտահայտելի չէ, ինչը կարելի է միայն փորձով հասկանալ, եւ որը, ի վերջո, թաքնված է հայեցողական լռության մեջ: Խորհուրդներն արտաքնապես տեսանելի դառնալու համար կոչվում են ծեսեր, լավագույն դեպքում՝ խորհրդանիշներ, եւ հավատացյալի համար, որը կրկին փորձառությամբ է հաղորդվել դրանց բովանդակությանը, հանդիսանում են հաղորդակցություն աստվածային կյանքի եւ Հիսուս Քրիստոսի մարդեղության հետ: Իսկ ինչ վերաբերում է քահանայագործությանը, ապա շատ հեշտ է մտածել, թե իբր ի սկզբանե քահանայագործությունն է կանգնած եկեղեցական համայնքի գլխավերեւում, ինչպես օրինակ՝ ղեկավարվում են այլ միությունները՝ լինեն դրանք պետություն, բանակ թե ինչ-որ հասարակական կազմակերպություն: Նման զատորոշումն է պատճառը, որ առիթ է ընձեռում մարդկանց իրենց առջեւ միմիայն մի հարց բարձրացնելու, թե արդյոք դա ինչ միություն է, որ առանձնանում է լոկ նման տարօրինակ խոսքերով:

Իսկ հավատացյալի համար այդ խոսքերից յուրաքանչյուրն ունի խորին նշանակություն, որը բացահայտվում է աստիճանաբար եւ ողջ կյանքի ընթացքում գնալով ավելի խորանում, ընդարձակվում՝ դառնալով առավել լուսավոր, առավել շողարձակող եւ դրա հետ մեկտեղ՝ նրան կանգնեցնում աստվածային գաղտնիքների առջեւ, որոնց սուրբ Գրիգոր Նյուսացին կոչում է Աստվածային խավար, այսինքն՝ այնպիսի ապշեցնող լույս, երբ մարդը կորցնում է տեսնելու կարողությունը, եւ իր պատկերացումներից ու ընկալումներից դուրս եղածի հետ կարող է հաղորդակցվել միայն Աստծո միջոցով:

Որպես սկիզբ՝ կամենում եմ կանգ առնել որոշ արտահայտությունների վրա, որոնք բնորոշում են եկեղեցուն ոչ թե դրսից, այլ եկեղեցական բուն գիտակցության տեսանկյունից:

Ասենք, որ «եկեղեցի» բառը ծագել է հունարեն «կիրիակոն» բառից, որ նշանակում է Աստծո, Տիրոջ տուն: Սա ոչ միայն շինություն է՝ բաղկացած քարից կամ աղյուսից, այլ տուն է՝ կառուցված կենդանի քարից, որի մասին խոսում է Երեմիան իր Տեսիլքում: Նրան երեւացել էր, թե ինչպես Տիրոջ հրեշտակները կառուցում էին եկեղեցի, որը միաժամանակ ե՛ւ մարդկության, ե՛ւ Աստծո տուն էր, այնպիսի սուրբ, այնպիսի կատարյալ մարդկության տուն, որ համապատասխանում էր Աստծո տանը: Այդ հավերժական տունը բավականին խորն էր, հոգեւոր առումով բավականին ընդարձակ, բավականին սուրբ, որպեսզի նրա առաջին քաղաքացին լիներ Տերը եւ մեր Աստված Հիսուս Քրիստոսը՝ Աստծո Որդին, որը պիտի դառնար նաեւ մարդկության որդին: Սակայն երբ մենք խոսում ենք եկեղեցու մասին՝ որպես Աստծո տան, մեր կյանքի ենթատեքստում, մեր կյանքի ողբերգական փորձառության մեջ, հավանաբար, արժե մտածել այն մասին, որ Աստծո ստեղծած եւ մարդկանց մեղքի պատճառով նզովված այս աշխարհում տեղ չկա, որ Աստված իր գլուխը դնի: Նա անտուն է: Հայտնության գրքում ասվում է. «Կանգնել եմ դռների մոտ ու թակում եմ» (Հայտ. Գ 20): Այդ դուռը մարդկային սիրտն է, մարդկային միտքը, մարդկային կամքը, մարդկային կյանքը, եւ Աստված թակում է՝ ապաստան փնտրելով:

Սա առավել ակնհայտորեն կարելի է տեսնել այն երկրներում, ուր Աստծո համար տեղ չկա, այն երկրներում, ուր իշխում է անաստվածությունը, ուր Աստված բնակվելու իրավունք չունի: Այդ երկրներում հավատի, իսկ հաճախ մեր իսկ աչքերով կարող ենք տեսնել, թե ինչպես է Աստված Իրեն գտնում մարդկային սրտերում, մտքերում, կամքի մեջ, կյանքում, հենց մարդու մարմնի մեջ, ինչպես սրբերի մոտ էր: Բայց մենք կարող ենք տեսնել նաեւ, թե ինչպես հնուց ի վեր եւ այսօր, մեր անաստված հողում կառուցվում են տաճարներ, շինություններ, որոնք մարդկային հավատը բարձրացնում են հենց մարդու ձեռքերով, եւ այստեղ Աստված Իրենն Իր տանն է: Տաճարն ամենակարող Աստծո տուն-ապաստարանն է... Այդ տաճարները համեստ լինեն թե հոյաշեն, միեւնույն է, նրանք իրենց պատերի ներքո ամփոփում են Աստծո ներկայության ողջ բովանդակությունը:

Հիշում եմ՝ շատ տարիներ առաջ՝ 30-ականների կեսերին, Փարիզ եկավ մետրոպոլիտ Ելեւֆերի Լիտովսկին (Վիլենսկին): Նա այցելեց խրճիթների մեջ ծվարած մեր եկեղեցին: Այն այնքան փոքր էր, որ երբ սրբազանը ներս մտավ եւ կանգնեց Արքայական Դռան առաջ (բեմի պատկերակալի միջին դուռը օրթոդոքս եւ ռուս ուղղափառ եկեղեցիներում), նրա պատմուճանի փեշը մնաց մուտքի դռան մեջ: Մետրոպոլիտին դիմավորող հոգեւորականը շնորհակալություն հայտնեց նրան, որ այցելել էր նման համեստ, փոքրիկ եւ անշուք մի եկեղեցի: Սրբազանը սաստեց նրան՝ ասելով. «Երբեք Տիրոջ եկեղեցու մասին չասեք անշուք: Եկեղեցում բնակվում է Աստված՝ ամբողջությամբ: Ձեր եկեղեցին երկնքից մեծ է»:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ԼԵՌԱՆ ՔԱՐՈԶ ԵՐԱՆԻՆԵՐ

Պարզ մեկնություններ պատանիների համար

Սկիզբը՝ էջ 5

Երբ ներում ենք մեր ընկերոջը, ով մեզ վատություն է արել, մոռանում ենք նրա արածը եւ չարին չարով չենք հատուցում, վրեժ չենք լուծում, մարդկանց չենք բամբասում ու վատաբանում, սա խոնարհություն է:

Երբ հնազանդ ենք նրանց, ում պարտավոր ենք հնազանդվել՝ ծնողներին, ուսուցիչներին, մեզանից մեծերին, նույնիսկ երբ հնազանդվում ենք միմյանց, այսինքն՝ նախընտրում ինչ-որ հարցերում զիջել մեր ընկերոջը եւ ոչ թե անպայման մեր կամքն առաջ տանել, սա խոնարհություն է:

Երբ հարգալից ենք մարդկանց հանդեպ, մեր գործը կատարում ենք բարեխղճությամբ, աղքատ ու թշվառ մարդկանց չենք ծաղրում, մարդկանց թերությունների վրա չենք ուրախանում, սա խոնարհություն է:

Խոնարհություն է նաեւ այն, որ երբ սխալ ենք թույլ տալիս, այն ընդունում ենք, ներողություն խնդրում եւ ոչ թե ամեն կերպ ջանում մեզ արդարացնել կամ նույնիսկ մեր մեղքն ուրիշի վրա գցել:

Նշանակում է՝ խոնարհության մեջ կան համարյա բոլոր առաքինությունները՝ սերը, ներողամտությունը, կարեկցանքը, համեստությունը եւ այլն:

Խոնարհությունն արիություն է եւ ոչ թե թուլություն:

Շատերը երբեմն կարծում են, թե խոնարհությունը թուլություն է:

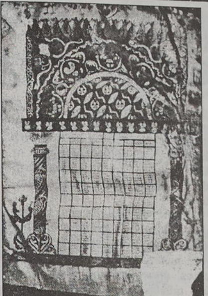

Սակայն իսկական խոնարհությունը հերոսություն է եւ հերոսին հատուկ քաջություն է պահանջում, որը շատ քիչ մարդիկ ունեն:

Օրինակ՝ երբ մեզ վատություն են անում, եւ մենք ներում ենք, սրանից ավելի մեծ քաջություն չկա: Իսկ եթե վրեժ ենք լուծում, բամբասում ու չարախոսում, մեր սրտում ատում, նշանակում է՝ ուժ չունենք մեծահոգի եւ բարի լինելու, ուժ չունենք հասցված վիրավորանքը հաղթահարելու եւ արհամարհելու, արհամարհելու վիրավորանքը եւ ոչ թե այն հասցրած մարդուն: Եվ շատ մեծ թուլություն է, երբ սխալ ենք թույլ տալիս, վատ բան ենք անում եւ չենք կամենում այն ընդունել ու ներողություն խնդրել, այլ վախկոտի պես սկսում ենք մեզ արդարացնել ու սուտ խոսել:

Խոնարհ մարդն է, որ պատրաստ է հնազանդվելու ցանկացած հրամանի, եթե դա պահանջվում է հայրենիքի եւ ժողովրդի համար: Նա պատրաստ է հնազանդվելու նույնիսկ մահվան գնով, նա պատրաստ է անձնազոհության: Մի՞թե սա մեծ քաջություն չէ: Եվ անչափ մեծ քաջություն ու հերոսություն է սեփական ցանկությունը մի կողմ թողնելով՝ կատարել ուրիշինը, զիջել ուրիշին, սակայն սա անել ուրախությամբ ու սիրով:

Տեր Հիսուսն Ինքը շատ խոնարհ ու հնազանդ էր: Նրա մասին գրված է, որ երբ դեռ երեխա էր, հնազանդ էր Իր ծնողներին: Իսկ Ինքն Իր մասին ասում էր. *«Ես երկնքից իջա, ոչ թե որպեսզի Իմ կամքը կատարեմ, այլ Նրա, Ով Ինձ ուղարկեց»*, այսինքն՝ Հայր Աստծո: Եվ այդ նույն հնազանդությամբ էլ չարչարվեց ու խաչվեց մեզ համար: Որովհետեւ այդպես էր որոշել Նրա Հայրը:

Քրիստոնյան միայն մի դեպքում իրավունք ունի եւ նույնիսկ պարտավոր է չհնազանդվել: Քանի որ նա նախեւառաջ Աստծո ծառան է, ապա պիտի կատարի նախեւառաջ Աստծո հրամանները. երբ իրենից պահանջում են Աստծո պատվիրաններին հակառակը, այսինքն՝ չար ու տմարդի բաներ կատարել՝ ինչ-որ մեկին որեւէ վատություն անել, գողանալ, սպանել եւ այլն, նա չպիտի հնազանդվի: Նա կարող է սպանել միայն, եթե դրանով պիտի փրկի ուրիշների կյանքը: Ահա այդ պատճառով էլ պատերազմի ժամանակ նա թեեւ սպանում է թշնամուն, սակայն դա անում է, որպեսզի թշնամին, իր հայրենիքը գրավելով, չսպանի ու չկոտորի իր մերձավորներին ու ժողովրդին: Եվ երբ պետք է սրբությունն ու ճշմարտությունը պաշտպանել, քրիստոնյան ոչ ոքից ու ոչնչից չի վախենում, գիտի պաշտպանել Աստծուն, իր հայրենիքը, ծնողներին, եղբայրներին ու քույրերին, ընկերներին, աղքատ ու թշվառ կամ նեղության մեջ ընկած մարդկանց:

Խոնարհությունը շատ մեծ առաքինություն է:

Կատարելապես խոնարհ լինելը չափազանց դժվար է, քանի որ դա հավասար է կատարելության, այսինքն՝ երբ մարդ ոչ մի թերություն չի ունենում, ամեն ինչով կատարյալ է: Խոնարհ մարդը կատարում է Քրիստոսի բոլոր պատվիրանները: Խոնարհը նաեւ հեզ է, ողորմած, խաղաղարար, արդար, ճշմարտության ու արդարության մարտիկ: Դրա համար էլ Տեր Հիսուսն առաջին երանին տալիս է խոնարհին:

Իսկ ինչո՞ւ է խոնարհը կոչվում «հոգով աղքատ»: Որովհետեւ նրա հոգին չունի չարություններ ու թերություններ, շատ աղքատ է չարությամբ եւ հարուստ է բարությամբ:

Աստված ամենից շատ սիրում է խոնարհ մարդուն եւ ամենից շատ պարգեւների էլ հենց նրան է արժանացնում: Խոնարհությունն ամենամեծ առաքինությունն է. միայն խոնարհ մարդը կարող է իսկապես անշահախնդրորեն սիրել: Անշահախնդրորեն սիրել նշանակում է նախեւառաջ դիմացինի շահը փնտրել եւ ոչ թե սեփականը, այսինքն՝ կամենալ, որ նախեւառաջ դիմացինի համար լավ լինի, հետո՝ իր, հոգ չէ՛, թե ինքը փոքր-ինչ էլ նեղություն կրի: Եվ խոնարհ մարդն է միայն, որ կարող է հրաժարվել իր շահից, իր ցանկություններից, եթե դա պահանջվում է մի ուրիշի օգտի համար: Միայն խոնարհ մարդը կարող է սիրել այնպես, ինչպես ոչ թե իրեն է հաճելի, այլ դիմացինին: Միայն խոնարհ մարդը կարող է սիրել առանց փոխադարձ սիրո ակնկալիքի, այսինքն՝ նույնիսկ եթե իրեն չեն սիրում, ինքը շարունակում է սիրել, առանց դժգոհելու կամ չարանալու:

Շարունակելի

Ս. Ս.

ՍԻՄԵՈՆ ԼԵՀԱՑՈՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ուխտագնացությունը վաղ ժամանակներից եղել է քրիստոնյա հավատացյալների եւ մանավանդ հոգեւորականների բարեպաշտության, ջերմեռանդ հավատքի դրսեւորման ձեւերից, որի ընթացքում ուխտավորները այցելում էին սրբավայրեր եւ երկրպագությամբ ու աղոթքներով ձգտում արժանանալ «երկնային շնորհների»: Ուշ միջնադարի հայ ուխտավորներից ամենանշանավորը Սիմեոն դպիր Լեհացին է: Նա ծնվել է 1584 թ. Լեհաստանի Զամոսցա քաղաքում՝ Ղրիմի Կաֆա քաղաքից այստեղ տեղափոխված մահտեսի Մարտիրոսի եւ Դովլաթ խաթունի ընտանիքում: Կրթություն է ստանում «վարդապետների եւ բանասերների» ու հատկապես բանաստեղծ ու գրիչ Հակոբ Թոխաթեցու ղեկավարությամբ: Վաղ տարիքից հետաքրքրասեր պատանուն համակում է շրջելու, աշխարհ տեսնելու, հեռավոր սրբավայրեր այցելելու ցանկությունը: Այդ ջիղը, հավանաբար, ժառանգել էր հորից: Սակայն «տարաշխարհիկ լինելու» եւ ուխտավոր դառնալու հակումը նրա մոտ ձեւավորվում է ընթերցած գրքերի ազդեցությամբ: «Եվ բազում տարիներից եւ վաղուց ի վեր,- գրում է նա,- երբ ընթերցում էի Հարանց վարքը եւ վիպասանների պատմությունները, իմ սիրտը փափագ եւ ջերմ սեր ընկավ... շրջագայել եւ տարաշխարհիկ լինել օտար եւ անծանոթ գավառները եւ ի սփյուռս հեթանոսների: Այլեւ տենչում էի նաեւ ուխտի գնալ աստվածակոխ սուրբ Երուսաղեմ քաղաքը՝ Քրիստոսի լուսաբուխ գերեզմանին եւ այնտեղի մյուս փրկչական սուրբ վայրերին երկրպագելու: Եվ այնտեղից գնալ Մուշ, ուր նշխարներն են սուրբ Հովհաննես Մկրտչի, ապա մեծն Հռոմ, Պետրոսի ու Պողոսի եւ այլ մեծախումբ ու բազմահավաք սուրբ վկաների արյամբ ներկված գերեզմաններին այցելելու» (Սիմեոն Լեհացի, «Ուղեգրություն», Երեւան, 1997 թ., էջ 17):

Լեհացու ուխտագնացությունը նկարագրված է «Ուղեգրություն» աշխատության մեջ: Այն արժեքավոր տեղեկություններ է պարունակում այցելած վայրերի, տեղի բնակիչների սովորույթների, զբաղմունքի, կենցաղի վերաբերյալ, սակայն առանձնապես աչքի է ընկնում քրիստոնեական սրբավայրերի, այնտեղ պահվող մասունքների, նրանց հետ կապված ավանդությունների հիշատակումներով, որն էլ ստեղծագործությանը տալիս է որոշակի ուղղվածություն: Այդ տեսանկյունից Սիմեոն Լեհացու «Ուղեգրությունը» կարող է համարվել նաեւ ուխտավորի օրագիր-հիշատակարան եւ արժեքավոր ուղեցույց է ուրիշ ուխտավորների համար: Եվ, իրոք, Սիմեոն Լեհացու ճանապարհորդությունը միայն հետաքրքրասեր երազողի բաղձանք չէր, այլ ուներ որոշակի նպատակ եւ նախապես ծրագրված հստակ երթուղի, որը նրան առաջնորդելու էր քրիստոնեական այն հռչակավոր սրբատեղիները, որոնք առնչվում էին Հիսուս Քրիստոսի, առաքյալների, քրիստոնեական հավատի խոշորագույն գործիչների կենսագրության հետ:

Սիմեոն Լեհացու ճանապարհորդությունը սկսվում է 1608 թ. փետրվարի 15-ին: Դուրս գալով Լվովից եւ անցնելով մի շարք բնակավայրեր՝ նա հասնում է Կ. Պոլիս: Այստեղ առանձնապես զմայլվում է Սբ. Սոֆիայի տաճարի վեհաշուք տեսքով: Տաճարի նկատմամբ մեծ հետաքրքրության պատճառներից մեկն էլ այն էր, որ գրքերից նրան հայտնի էր դարձել այս սրբավայրում Գրիգոր Լուսավորչի նշխարների գոյության մասին: Բարձրանալով տաճարի վերնատուն՝ նա տեսնում է շինության երբեմնի վեհությունն ընդգծող «արվեստի զարմանալի գործեր»: «Այնտեղ,- գրում է նա,- տեսանք Քրիստոսի տնօրինականները նկարված, այլեւ ամենաօրհնյալ կույս Մարիամի, նաեւ սուրբ առաքյալների, մարգարեների, հայրապետների ու այլ սրբերի պատկերները, որոնք անօրենները եղծել ու ավերել էին, եւ միայն նշմարներն էին երեւում»:

Լեհացին շրջում է նաեւ Էգեյան եւ Մարմարա ծովերի ափամերձ սրբավայրերում: Մուդանիա նավահանգստում նա տեսնում է «այն բաղնիքը, ուր Հովհաննես Ավետարանիչը բաղնեպան էր», իսկ Պատմոս կղզու մասին գրում է, որ այնտեղ «տեսնելով տեսիլ՝ Հովհաննեսը գրեց Ավետարանը»: Առանձին խանդաղատանքով է նկարագրում հայ սրբերի հետ կապված հիշողությունները՝ միաժամանակ ցույց տալով, որ նրանք հայտնի էին նաեւ Հայաստանից դուրս: Այսպես. Նիկիա քաղաքի շրջակայքում տեսնում է այն լիճը, ուր «Արիստակես հայրապետը՝ Լուսավորչի որդին, ակոս վարեց եզներով, ու մինչեւ օրս երեւում են ջրի վրա ակոսների տեղերը, որպես երկնքում պատռած ջրհորդան, որտեղից անձրեւ տեղաց»: Վերադառնալով Կ. Պոլիս՝ Սիմոնը հանդիպում է այն կղզուն, «ուր պիղծ Վաղես կայսրը ձգեց սուրբ Ներսեսին (Ներսես Ա Պարթեւ - Վ. Կ.) ծովը»:

Հայոց հայրապետների մասին հնուց գոյություն ունեցող այս ավանդությունները պատմվում էին նաեւ հետագայում: Հր. Աճառյանը վկայում է, որ Նիկիայի լճի շրջակայքի հայ գյուղացիները «այսօր էլ.... նույն լիճը կոչում են «Արիստակեսի լիճ», իսկ Ներսեսի աքսորավայրի մասին գրում է, որ իր աշակերտ եղած ժամանակ (19-րդ դարի 80-ական թվականներ - Վ. Կ.) ցույց էին տալիս Մարմարա ծովում գտնվող մի անմարդաբնակ կղզի, ուր աքսորվել էր Ներսեսը:

Սիմեոն Լեհացին ծրագրել էր Կ. Պոլսից անցնել Հայաստան եւ այցելել Մշո Սբ. Կարապետի վանք, սակայն տեղեկանալով այնտեղ տիրող պատերազմական խառնաշփոթության մասին՝ հետաձգում է ճանապարհորդությունը եւ մեկնում Եվրոպա: Վենետիկում այցելում է Մարկոս ավետարանչի հռչակավոր եկեղեցի եւ իր գրքում մանրամասնորեն նկարագրում այն: Խոսում է սրբավայրի անպատմելի ճոխության ու հարստության մասին եւ հիացած այս ամենով՝ փառաբանում է Աստծուն, որ «այսպիսի փառք ու մեծություն եւ պերճ ճոխություն եւ իշխանություն է տվել քրիստոնյաներին»: Միաժամանակ ցավ է ապրում իր ժողովրդի վշտալի կյանքի համար, քանի որ «այս ամենից զրկված ենք ու գերի դարձած այլազգիներին եւ տաճիկներին»:

Հռոմ գնալու ճանապարհին Լեհացին այցելում է «մեծահռչակ ու փառավոր» Մադոնա դե Լորետ սրբավայրը, որը խոշոր սրբատեղի էր, եւ ամեն օր այնտեղ «հինգ, վեց հազար հոգի ուխտի են գալիս, եւ ցերեկը չես կարող մտնել ներս՝ ամբոխի շատության պատճառով»: Հայ ուխտավորին հաջողվում է վանք մտնել գիշերով եւ երկրպագել սրբերին: Հասնելով Հռոմ՝ Սիմեոն Լեհացին այնտեղ մնում է յոթ ամիս եւ այցելում քաղաքի ու շրջակայքի սրբավայրերը: Լինում է աշխարհահռչակ Սբ. Պետրոս եկեղեցում, այցելում Քրիստոսի սիրելի աշակերտի շիրիմին եւ երկրպագություններ կատարում: Գոհացած այդ ամենով՝ նա գրում է. «Ուխտը կատարեցինք, մեր բաղձանքին հասանք»: Այնուհետեւ իր ուղեկիցների հետ Լեհացին այցելում է ուրիշ սրբավայրեր, նրանց մասին լսում զանազան ավանդազրույցներ, որոնք գրի են առնված «Ուղեգրության» մեջ: Այդպիսի մի սրբատեղի էր Պետրոսի եւ Պողոսի հանդիպման վայրում կառուցված մատուռը, որի դռան վերեւի մասում պատկերված էին երկու առաքյալները՝ համբուրվելիս: «Ասացին,- գրում է նա,- երբ Պողոսին տանում էին գլխատելու, այստեղ հանդիպեց Պետրոսին: Իրար տեսնելով... համբուրեցին միմյանց ու հրաժեշտ տվին»: Այդտեղից քիչ հեռու գտնվում էր Պողոսի գլխատման վայրը: Ապա ուխտը շարունակվում է Պետրոսի բանտարկության վայրում՝ Մամերտինի բանտ-եկեղեցում, որտեղ ուխտավորներին ցուցադրում են սրբի շղթաները ու կապանքները, դրանք «ահով ու երկյուղածությամբ եւ աղոթքով» անցկացնում նրանց վիզը: Ուխտագնացության ընթացքում Սիմեոն Լեհացին լինում է նաեւ Սբ. Լորենցիո, Սբ. Ուրբանոս, Սանտա-Գրոշ, Գրիգոր Ակռակոնտացու եւ ուրիշ սրբավայրերում, երկրպագում սրբերին, լսում հրաշապատում զրույցներ:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ՏՈՒՆՆ ԱՍՏԾՈ

Սկիզբը էջ 6

Խոսելով արդեն ոչ թե շենքի, այլ մարդու հոգու եւ մարմնի մասին, որն իր մեջ ամփոփում է Աստծո ներկայությունը, չեմ կարող չհիշել Սիմեոն Նոր Աստվածաբանի խոսքերը: Սուրբ Հաղորդությունից հետո վերադառնալով վանքի իր խուցը՝ նստում է իր անշուք, տապանդան հիշեցնող նստարանին, որը ծառայում էր նրան թե որպես սեղան եւ թե մահճակալ: Արդեն ծեր էր: Նայում է մեկ իր խորշոմած ձեռքերին, մեկ հանգչող մարմնին ու ասում. «Ինչ սարսափելի է: Այս խարխլված ձեռքերը, այս զառամյալ ու մեռնող մարմինը մարմինն է հենց Հիսուս Քրիստոսի, եւ այս խղճուկ նստարանն էլ երկնքից մեծ է, քանի որ երկինքը չի կարող իրենով ամփոփել կենդանի Աստծո ողջ մեծությունը, իսկ այս նստարանին, իմ մարմնական ներկայության միջոցով, մարմին առած անպարփակ Աստվածն է, քանի որ ես ընդունեցի Սուրբ Հաղորդությունը»: Առաջինն ահա այս պատկերն է, որ միտս է գալիս, երբ լսում եմ եկեղեցի (ժողովարան, կոչարան) բառը:

Կա մեկ այլ բառ եւս, որից ազդեցություն են կրել լատինական լեզուները: Հունարեն այն հնչում է էկլեսիա: Սա, թվում է, ընտրյալների մի ընկերություն է: Հին Հունաստանում այդ անունով էր կոչվում լիիրավ քաղաքացիների ժողովը, որոնք արժանի էին համարվում ձայն ունենալու եւ երկրի ու տան պատվարը լինելու: Երբ մենք խոսում ենք ընտրյալության շուրջ, ավելի շատ մտածում ենք ինչ-որ առավելությունների մասին, սակայն ընտրյալությունը, այնուհանդերձ, ինչպես եկեղեցու այլ տեսակետները, ունի երկակի իմաստ: Քրիստոսն Իր աշակերտներին ասում էր. «Ոչ թե դուք ինձ ընտրեցիք, այլ ես ձեզ ընտրեցի» (Հովհ. ԺԵ 16), այսինքն՝ ջոկել, մարդկանց միջավայրից առանձնացնել եւ դարձնել առանձնատուն, որպեսզի լինի այլ հանրություն, համայնք, որը չի նմանվում հեթանոս կամ անաստված ժողովուրդներին: Սա մի համայնք է, որը հաղորդակցվում է Աստծո Արքայության խորհրդին: Բայց նայենք, թե այդ ընտրյալությունն առաքյալների կյանքում ինչ էր իրենից ներկայացնում: Մենք այդ մասին կարդում ենք Սուրբ Գրքի շատ հատվածներում. «Ահա ես ձեզ ուղարկում եմ որպես ոչխարներ գայլերի մեջ» (Մատթ. Ժ 16), «եթե ինձ հալածեցին, ապա ձեզ էլ կհալածեն» (Հովհ. ԺԵ 20): Պողոս առաքյալն իր՝ կորնթացիներին ուղղված թղթերում երկու անգամ նկարագրում է, թե ինչ արժեցավ իր կյանքում ընտրյալ լինելը. անվերջ հալածանք եւ Քրիստոսի խաչի ճանապարհի բովանդակ կրկնում:

Շարունակելի

Թարգմ.՝ Գոհար Վարդանյանի

ՍԻՄԵՈՆ ԼԵՀԱՑՈՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը էջ 7

Սիմեոն Լեհացին ականատես է լինում եւ մասնակցում է նաեւ տոնակատարություններին: «Ուղեգրության» մեջ մանրամասնորեն պատմվում է Մեծ պահքի, Ավագ հինգշաբթվա ծոխ հանդիսությունների մասին, սակայն ավելի գունեղ ներկայացված է Զատկի տոնակատարությունը, որն ուղեկցվում էր քաստրակաֆնացված տեսարաններով, թնդանոթաձգությամբ եւ այլ միջոցառումներով:

Հեռանալով Իտալիայից, ի վերջո, Սիմեոն Լեհացին իրականացնում է իր մյուս բաղձանքը եւ ուխտի է գնում Մշո Սբ. Կարապետի վանք: Հայրենի սրբավայրը մեծ տպավորություն է գործում, ուստի վանքի մասին գրում է, որ «այն մեծ ու փառավոր, վիմաշեն, կամարապակ մեծ եկեղեցի էր՝ երկու գմբեթով»: Խոսելով սրբավայրի համբավի մասին՝ ասում է, որ Մշո դաշտի քրդերն անգամ երդվում էին Սբ. Կարապետի անունով:

Կրկին վերադառնալով Կ. Պոլիս՝ Լեհացին եգիպտոսի վրայով հասնում է Երուսաղեմ եւ այցելում հանրահայտ սրբավայրեր: Անշուշտ, միայն գրքերով դրանց ծանոթ անձնավորության համար մեծագույն երջանկություն էր աչքով տեսնել սուրբ վայրերը: Ուստի, երբ մոտենում են Երուսաղեմին, եւ արդեն երեւում են «Սողոմոնի փառավոր տաճարն ու սուրբ Հարության գմբեթը», Սիմեոնն ուրախությունից արտասվում է եւ ծնկի գալով՝ գոհունակություն է հայտնում Աստծուն, որ իրեն «արժանացրեց տեսնելու աստվածակոխ քաղաքը»: Նա այցելում է Սբ. Հարության եկեղեցի, երկրպագություն կատարում Հիսուս Քրիստոսի գերեզմանին: «Մեզ երկյուղ պատեց,- իր տպավորությունների մասին գրում է նա,- եւ ընկանք երեսներիս վրա լալով ու խնդալով... երկրպագելուց ու համբուրելուց չէինք դադարում.... որովհետեւ Փրկչի սուրբ գերեզմանը կյանք է բոլորի համար»: Այնուհետեւ Սիմեոնն այցելում է Գողգոթա, Ձիթենյաց լեռ, Հարության բլուր, Հիսուս Քրիստոսի ծննդավայր Բեթղեհեմ եւ ամենուր երկրպագություններ կատարում:

Լեհաստան վերադարձի ճանապարհին՝ Կեսարիայում, նա ուխտ է անում այն եկեղեցում, «ուր մեր սուրբ Լուսավորիչն ու Ներսես հայրապետը ձեռնադրվեցին», իսկ քաղաքից դուրս այցելում է Բարսեղ Կեսարացու, Գրիգոր Նյուսացու գերեզմաններին:

Սիմեոն Լեհացու ուխտագնացությունը տեւում է 12 տարի (1608-1619 թթ.), որի ընթացքում նա այցելում է Եվրոպայի, Հյուսիսային Աֆրիկայի, Մերձավոր Արեւելքի, Հայաստանի բազմաթիվ հանրահայտ սրբավայրեր: Այդ ճանապարհորդությունը, ընդգծելով հայ ուխտավորի բարեպաշտությունը, միաժամանակ վկայում էր քրիստոնյա աշխարհի հետ հայ հոգեւորականության եւ եկեղեցու մշտական կապի մասին, որն էլ կարեւոր պայման էր հանդիսանում համաքրիստոնեական համերաշխության ամրապնդման գործում:

Վարուժան ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ
Մանկավարժ. գիտ. թեկնածու

ՎԻՐԱՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԹԲԻԼԻՍԻԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Մայիսի 20-ին Վիրահայոց թեմի առաջնորդ Տ. Վազգեն վարդապետ Միրզախանյանը Սուրբ Գեւորգ առաջնորդանիստ եկեղեցու ծխական քահանա Տ. Հուսիկ Հարությունյանի ուղեկցությամբ այցելեց Թբիլիսիի Սուլխան-Սաբա Օրբելիանու անվան պետական մանկավարժական համալսարանի հայոց լեզվի եւ գրականության ամբիոն:

Առաջնորդ հորը դիմավորեցին համալսարանի պատմության ֆակուլտետի դեկան պարոն Սերգո Վարդազանիձեն, հայագիտության ամբիոնի վարիչ տիկին Նինո Ադցիաուրին եւ պրոֆեսոր Էմմա Ախսյանը, ովքեր հոգեշնորհ հորը սիրով առաջնորդեցին ռեկտոր Վախթանգ Սաթանիայի ընդունարան:

Ողջունելով առաջնորդ հոր այցը՝ ռեկտորը նշեց, որ իրենց համար մեծ պատիվ է, որ համալսարանում գործում է հայագիտության ամբիոն, որտեղ կրթություն են ստանում վրացախոսնաբնակ հայ ուսանողները: Պարոն ռեկտորը հպարտորեն նշեց, որ ՀՀ նախագահ պարոն Ռոբերտ Քոչարյանն իրեն պարգեւատրել է սուրբ Մովսես Խորենացու բարձր շքանշանով: Կարեւորելով հայկական դպրոցներում վրացերեն լեզվի ուսուցումը՝ պարոն Սաթանիան նշեց, որ համալսարանի հայ շրջանավարտները կարող են այս խնդրում լիովին օգտակար լինել:

Այնուհետեւ տիկին Էմմա Ախսյանն առաջնորդ հորը տեղեկացրեց հայագիտության ամբիոնի գործունեության մանրամասներին: Ամբիոնը ստեղծվել է 1930-ին, գործունեության նպատակն է հայկական դպրոցների հայ եւ վրաց լեզվի-գրականության ուսուցիչների պատրաստումը: Ամբիոնը ղեկավարել են անվանի հայ գիտնականներ, նրանց թվում եւ պրոֆեսոր Էմմա Ախսյանը:

Առաջնորդ հայրը համալսարանի դահլիճում հանդիպեց նաեւ հայագիտական բաժնի սաներին եւ դասախոսական կազմի հետ: Այստեղ ռեկտոր Սաթանիան մեկ անգամ եւս խոսեց հայ եւ վրաց ժողովուրդների կրոնա-մշակութային դարավոր բարեկամության մասին՝ շեշտելով, որ այսօրվա ձեւավորված հարաբերություններում կարեւոր ու հիմնական դեր ունեն եկեղեցիները, ինչպես նաեւ գիտության, մշակույթի եւ կրթության բնագավառի աշխատակիցները: Փոխադարձ խոսքում հոգեշնորհ Տ. Վազգեն վրդ. Միրզախանյանը նշեց, որ իր այցը ոչ միայն քաղաքավարական, այլ նաեւ գործնական իմաստ ունի, եւ այն շարունակությունն է Վրաց եւ Հայ եկեղեցիների երկու Հովվապետների եղբայրական եւ ջերմ հարաբերությունների: Առաջնորդ հայրը մեջ բերեց մայիսի 7-9-ը Համայն Վրաստանի Պատրիարք Իլիա Երկրորդի՝ Հայաստան այցելության ընթացքում Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խոսքերը. *«Մեր երկու ժողովուրդների բարեկամության երաշխիքներից մեկը վրացահայերն են: Մենք շնորհակալ ենք Վրաստանի իշխանություններից եւ եկեղեցուց, որ այդչափ ուշադիր են վրացաբնակ հայերի նկատմամբ: Հայերը եղել են եւ կան իբրեւ հյուրընկալ Վրաստանի նվիրյալ եւ օրինապահ քաղաքացիներ»:*

Շարունակելով իր խոսքը՝ առաջնորդ հայրը քաջալերեց ուսանողներին, որ ընտրել են մասնագիտություն դաստիարակելու եւ կրթելու կարեւորագույն առաքելությունը, եւ հորդորեց լինել ուսումնատենչ ու սերտ հարաբերություններ պահպանել Մայր Եկեղեցու հետ:

Պատասխանելով ուսանողության հետաքրքրող հարցերին, որոնք հիմնականում Պատրիարքի այցելությանն էին վերաբերում, վարդապետ հայրը մանրամասնեց եւ ներկայացրեց այն ջերմ մթնոլորտը, որը ձեւավորվել է երկու գահակալների միջեւ:

Վերջում հայր սուրբն իր շնորհակալությունը հայտնեց համալսարանի ռեկտորին եւ դասախոսական կազմին՝ եղբայրական Վրաստանում ապրող հայ երիտասարդներին հայեցի կրթելու եւ դաստիարակելու համար:

Ս. ՆԵՐՍԵՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

«ՀԱՅՐ ՄԵՐ»-Ի ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը թիվ 7-9

«ՔԱՆԶԻ ՔՈՆՆ ԵՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՓԱՌՔԸ ՀԱՎԻՏՅԱՆՍ»: Ասում է՝ «Դու ես մեզ վրա տեր, Քո թագավորության ներքո ենք գրավված, չարին իշխանություն մի տուր Քո թագավորության ծառաներին վնասելու»: Բայց տես, թե աղոթքի խոսքերին ինչպես է համապատասխանում նաեւ նրա այս ավարտը: Որովհետեւ «մի՛ տար դեպի փորձություն, այլ փրկիր չարից» ասելուց հետո ավելացնում է. «Որովհետեւ Քոնն են արքայությունը եւ զորությունը», այսինքն՝ եթե մեկին փորձում ու վնասում է նա, ով իշխանություն ունի նրա վրա, եւ չարչարում, ով չարչարելու զորություն ունի, մենք Քո սեփականությունն ու արարածներն ենք, Քո տերության ներքո եւ ո՛չ թե չարի, ամբողջ զորությունը Քոնն է եւ ո՛չ թե նրանը, եթե արժանի ենք լինում փորձվելու, Քո՛ Տիրո՛ջդ ձեռքը թող մատնվենք եւ ո՛չ թե թշնամու: Եթե Դավիթը մարդկանց հարուցած փորձանքը թողած՝ հրաժարվեց դրանից եւ աղաղակեց. «Թող Տիրո՛ջ ձեռքը մատնվեմ եւ ո՛չ թե մարդկանց» (Բ Թագ. ԻԴ 14), մենք որքա՛ն ավելի պիտի հրաժարվենք նախանձոտ թշնամու անգեղջ փորձանքների մարտից: Մեզ վրա եղած զորությունն ու տերությունը Քո՛նն են, ինչպես որ խնամք ես տանում, Դո՛ւ Տե՛ր, պատվիր ծառաներիս, երբ կամենում ես: Եվ Քեզ փառք այժմ եւ գալիք հավիտյաններում. Ամեն:

Թարգմանությունը գրաբարից
Ս. Ս.-ի

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝
Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն

Գլխավոր խմբագիր՝
Աստղիկ Ստամբոլցյան

Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
ք. Վաղարշապատ, ՔԴԿ

հեռախոս՝
(0+31) 56780, 54510
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան
Ստոր. է տպագր. 2. 6. 2003թ.

Տպաքանակը՝ 2500
Գինը՝ 50 դրամ